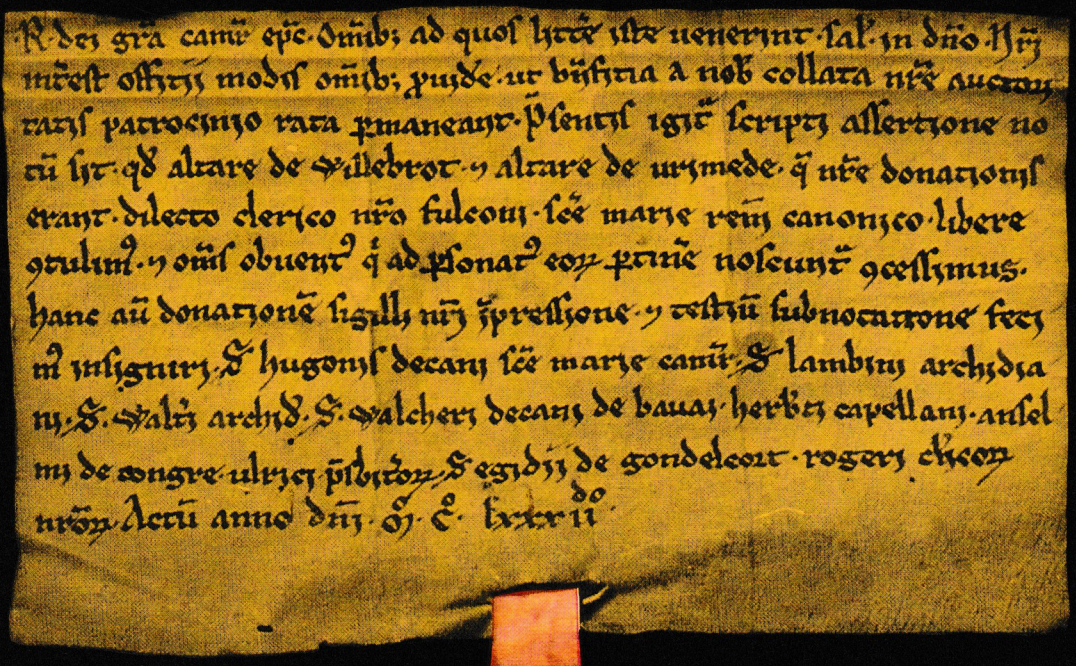

WILLEBROEK 800

WILLEBROEK

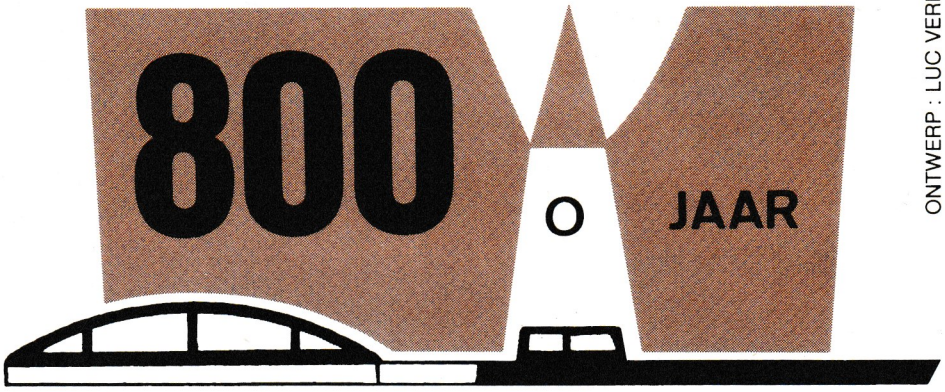

ONTWERP : LUC VERHAVERT

Waarde medeburger,

Met deze publikatie die wij aan uw welwillende aandacht toevertrouwen, herinneren wij aan het feit dat onze gemeente vanaf het jaar 1180 als woonkern vaste vormen heeft aangenomen.
De machtsstrijd in de 12de eeuw tussen het graafschap Vlaanderen, van Philips van de Elzas en de Koning van Frankrijk, naast de opgang van het Hertogdom Brabant, en de onvermijdelijke oorlogen tussen prinsen en graven, kon een algemene opbloei en ontwikkeling van onze steden en gemeenten niet beletten. Zij groeiden uit tot ekonomische, gerechterlijke en administratieve machten. Door de werkzame bevolking werden de moerassen ingedijkt, het land vruchtbaar gemaakt, verbindingswegen aangelegd, waar aan de kruising van de wegen en aan de waterkant nieuwe nederzettingen tot stand kwamen. Onze Vlaamse lage landen zonden hun kooplieden uit naar Engeland, Duitsland, Italië. Prinsen, graven en leenheren maakten zich in die jaren klaar voor de 3de kruistocht naar het Heilig Land, met als één van de voornaamste leiders ''Richard Leeuwenhart'', Koning van Engeland, zeer goed gekend bij onze jeugd door de avonturen van Robin Hood.
De 12de eeuw was ook het tijdperk tijdens dewelke onze grote bouwmeesters de eerste vroeggotische kerken optrokken, in een stijl die wel verschilde van de Latijnse bouwmeesters van die jaren. Stippen wij even aan dat de grote bronzen poort van de scheve toren van Pisa in hetzelfde jaar 1180 gemaakt is. In de 12de eeuw ook werd de kerkelijke overheid onder toezicht van Rome, een belangrijke administratieve macht met kloosters, abdijen en bisdommen onder bescherming van leenheren en leenmannen.
Door de kerkelijke afbakening van de grenzen van de bisdommen behoorde ons gewest tot de werk- en invloedssfeer van de toenmaals machtige bisschop van Kamerijk.
Het is van Kamerijk uit dat wij de eerste vaste gegevens over het ontstaan en de groei van onze gemeente kennen.
Deze groei en onze opgang als leefgemeente zal in deze brochure behandeld worden en zodoende - zo hopen wij - bijdragen tot een betere kennis van ons verleden.
De brochure zal dan meteen de verrechtvaardiging zijn van ons streven aan de 800ste verjaring luister bij te zetten, door de inrichting van allerlei manifestaties en feestelijkheden. Door samenwerking met vele actieve verenigingen, wensen wij de bevolking de gelegenheid te geven aan deze viering deel te nemen.

Jan Van Winghe,
Voorzitter ''Werkcomité Willebroek 800 jaar''.

DÉPARTEMENT DU NORD

VILLE DE CAMBRAI

Cambrai, le 24 Avril 1980

CABINET DU MAIRE

pc/jp

Monsieur le Maire
de la Commune
de WILLEBROEK
Belgique

Monsieur le Maire et Cher Collègue,

Je suis heureux de vous adresser solennellement le fraternel salut des habitants de la Ville de CAMBRAI.

Au nom de la Municipalité, et en mon nom personnel, je souhaite que la fête, préparée par vos soins et sous votre autorité, connaisse un beau succès.

Croyez, Monsieur le Maire et Cher Collègue, à l'expression de mes sentiments les meilleurs.

Le Maire de Cambrai
Secrétaire d'Etat
à la Formation Professionnelle,

Pour le Maire empêché,
Le Maire-Adjoint,

Toute la correspondance est à adresser à Monsieur le Maire - Hôtel de Ville - 59407 CAMBRAI

GEMEENTEBESTUUR
VAN
WILLEBROEK

KABINET
van de
BURGEMEESTER

Geachte medeburgers,

De brochure die U in handen heeft en die een tastbare herinnering aan "Willebroek 800 jaar" betekent, is in wezen een stukje "Geschiedenis van Willebroek", in 32 bladzijden samengevat.

De brochure verklaart ons dat Willebroek vroeger tot het aartsbisdom Kamerijk (Cambrai) behoorde en dat Roger de Wavrin het bedieningsrecht van de St.-Niklaaskerk aan de abdij van St.-Aubert had overgemaakt.

Vandaar de hiernaast afgedrukte "broedergroet" uit Cambrai, waarin de burgemeester van deze belangrijke stad in Frans-Vlaanderen ons zijn groeten, alsmede deze van het stadsbestuur van Cambrai en van de inwoners brengt.

Het volks gezegde "De wereld is klein" wordt ook hier bewaarheid. Nadat op het einde van de XIIe eeuw, Cambrai de meerdere van Willebroek wist te zijn, werden veel eeuwen later de rollen omgedraaid toen op woensdag, 28 juni 1978 in "Spel zonder Grenzen" te Grömitz, de Willebroekse ploeg die van Cambrai overtuigend klopte !

Zo te zien, zijn er geen grenzen meer. Zowel Cambrai als Willebroek hebben, na eeuwen zoeken en politiek gepuzzel, hun eigenheid en hun eigen gelaat gevonden.

De gemeente Willebroek, die nu feest viert, werd groot door hard werken. Ze raakte vooral bekend door haar openheid en haar gastvrijheid, door haar spontaniteit en door haar hart op de tong. Ze viert 800 jaar eigenheid, al hopen wij dat zij die eigenheid nog eeuwen zal mogen bewaren. Door "samen" te werken en af en toe eens te feesten. Tot in het oneindige toe.

H. ADRIAENSENS
Burgemeester-Senator
Willebroek

OORKONDE 1192

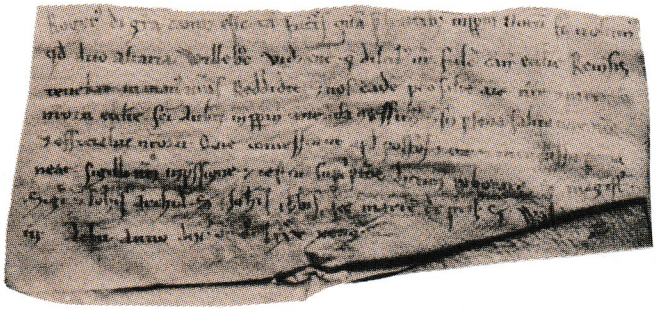

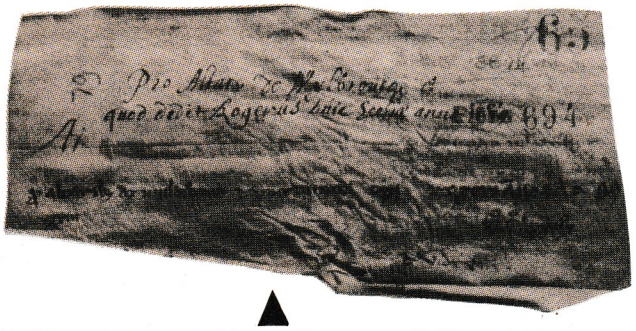

Volgens C. Van Gestel, A. Wauters en A. Miraeus werd het **altare** van Willebroek in 1180 door bisschop Rogerus aan de Sint-Aubertusabdij van Kamerijk in eeuwig bezit gegeven. De oorkonde die dit zou moeten bewijzen, werd noch door Jan Verbesselt (Het Parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw, deel IX), noch door ons teruggevonden. Wel troffen wij, in de ''Archives départementales du Nord'' te Rijsel, oorkonden van 1189, 1190 en 1192 aan, die ons aan Willebroek herinneren. Uit deze vrij goed bewaard gebleven ''perkamenten'' blijkt overduidelijk dat de twee **altaria** van Willebroek en Vremde, voordat bisschop Rogerus beide aan de Sint-Aubertusabdij van Kamerijk schonk, in het bezit van Fulco, een kanunnik van de Metropolitane kerk van Reims waren geweest. Het gaat hier ongetwijfeld om een personaat, met twee Eigenkerken in privaat bezit, die in zelfde hoedanigheid aan de Sint-Aubertusabdij van Kamerijk werden overgedragen. Door deze overdracht werd de abt van Sint-Aubertus de persona van Willebroek, wat inhield dat hij een andere priester als bedienaar van Willebroek kon benoemen.

Tekst van de hierbij afgedrukte oorkonde van 1189 :
Rogerus, Dei gracia Cameracensis episcopus, tam futuris quam presentibus in perpetuum notum fieri volemus quod duo altaria de Willebroeck et Vrimede, que dilectus noster Fulco, canonicus ecclesie Remensis tenebat, in manus nostras reddidit et nos eadem pro salute vie nostre et parentum nostrorum ecclesie sancti Auberti in perpetuum tenenda concessimus salvo jure nostro et officialium nostrorum, que concessio ut apud posteros rata et inconvulsa permaneat sigilli nostri impressione et testium subscriptione duximus roborare. Signum magistri Sigeri et Johannis achidiacanorum. S. Johannis abbatis sancti Marie de Pratis. S. Walteri capellani. Actum anno Domini M.C.LXXXIX°.

800 Willebroec

ENIGE HISTORISCHE BEDENKINGEN

I. ONTSTAAN

11de-12de eeuw : Inpoldering van de broekgebieden.

De exacte datum van het ontstaan van een gemeente of stad bepalen, is meestal een onmogelijke opdracht. Gewoonlijk moet men zich beperken tot een aantal gissingen en schattingen, gebaseerd op vergelijkingen met gelijkaardige gevallen. Ook kan men zich richten op bronnen die verwijzen naar de werking van een wereldlijke of kerkelijke instelling. Deze laatste mogelijkheid schept wel enige klaarheid over het ontstaan van Willebroek. Inderdaad, bij de schenking van de bediening der St. Niklaaskerk, door de bisschop van Kamerijk, in 1189, wordt Willebroek voor het eerst vermeld. Daar het hier niet de oprichting van de kerk betreft, maar wel het doorgeven van het patronaat (de bediening), is het bijgevolg zeker dat de parochie al bestond vóór 1189. De stichting ervan is nog een aantal jaren voordien te situeren en de eerste vestiging van bewoners gaat uiteraard nog verder terug in het verleden.

1189 : Schenking van het patronaat van de St. Niklaaskerk door de bisschop van Kamerijk, Roger de Wavrin aan de abdij van St. Aubert te Kamerijk.

De methode van vergelijking met andere plaatsen kan worden toegepast om de tijdspanne waarin de eerste ''Willebroekenaars'' op het toneel verschenen, te bepalen. Als men uitgaat van het toponiem ''broek'' (moerassig gebied), dan valt op dat die naam in de streek in verscheidene samenstellingen opduikt : Ruisbroek, Eikenbroek... De moerassige toestand in deze contreien heeft natuurlijk te maken met het lage niveau van het land, dat telkens bij het hoog getij van de Rupel, blank kwam te staan. De meeste broekgebieden van het gewest, werden reeds in de 11de eeuw ontgonnen na indijking. Als men van deze vaststelling vertrekt, dan mag men aannemen dat ook Willebroek in de 11de en zeker in het begin van de 12de eeuw door indijking geschikt werd gemaakt voor ontginning.

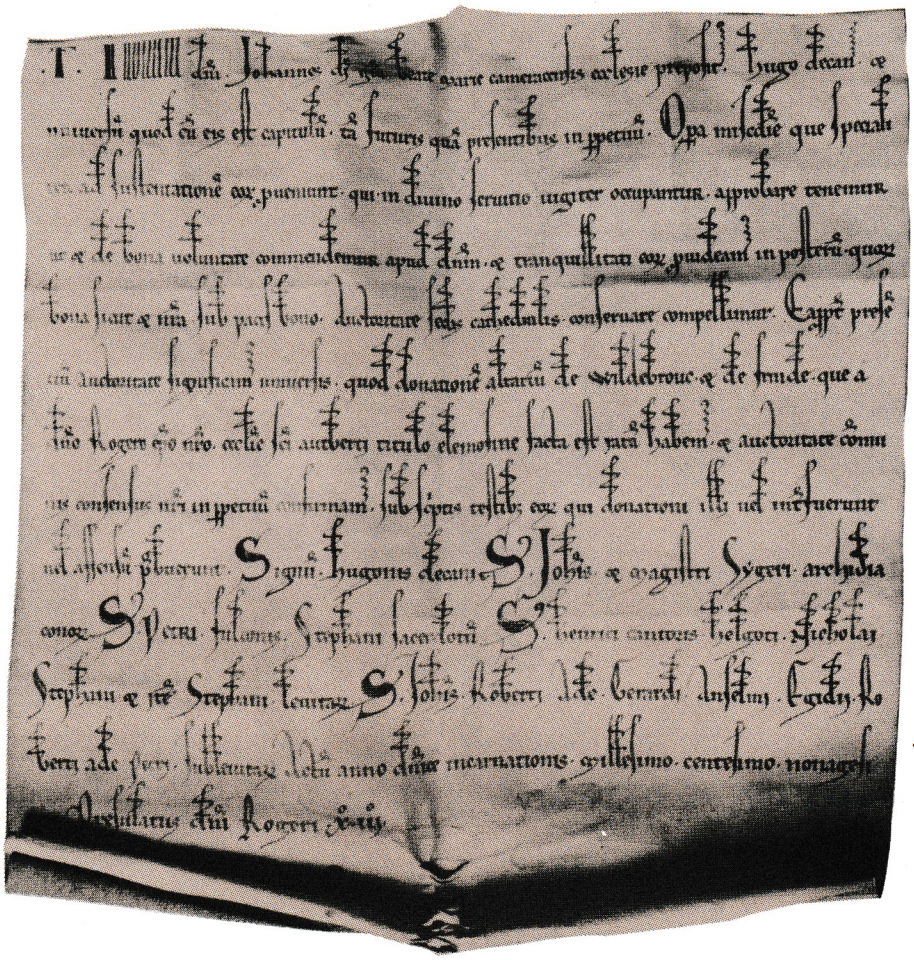

OORKONDE
1190

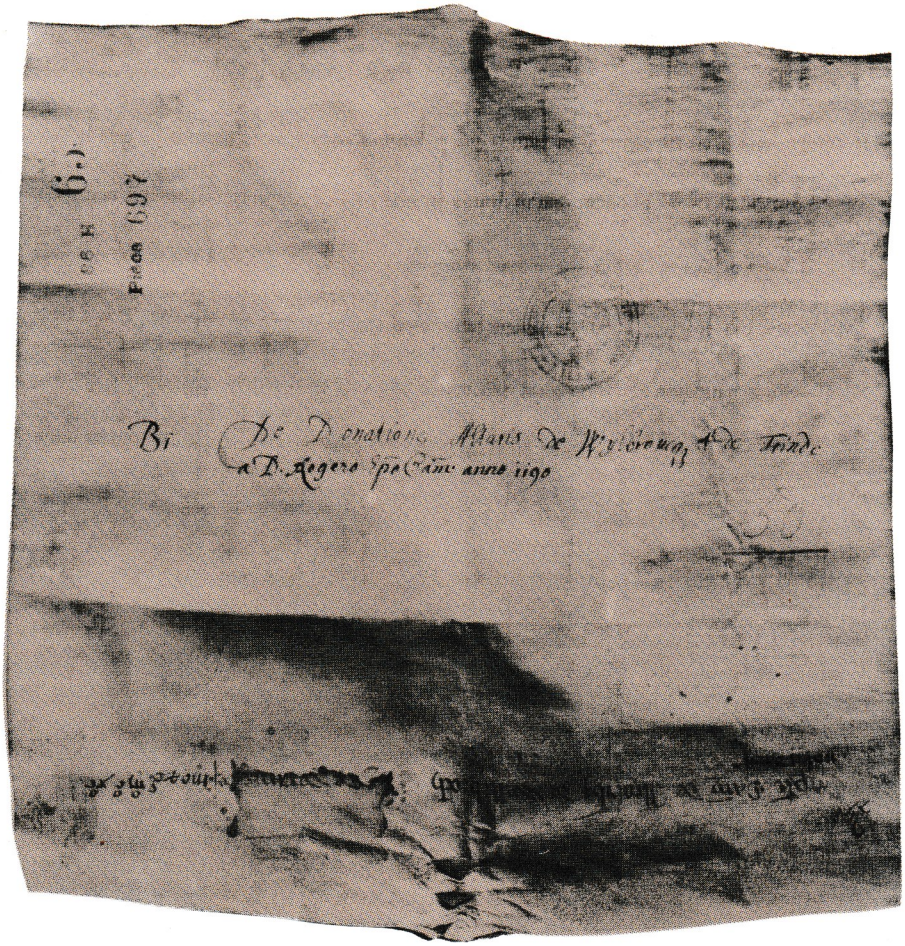

Tekst van de hiernaast afgedrukte oorkonde 1190 :

In nomine Domini Johannes Dei gracia beate Marie cameracensis ecciesie prepositus, Hugo decanus et universum quod cum eis est capitulum tam futuris quam presentibus in perpetuum opera misericordie que speciaiiter ad sustentationen eorum proveniunt, qui in divino servitio jugiter occupantur approbare tenemur. Ut et de bona voiuntate commendamur apud dominium et tranquiiitati eorum provideamus in posterum, quorum bona sicut ex nostra sub pacis bone authoritate sedis cathedraiis conservare compeiiimur, ea propter presentium aucthoritate significamus universis quod donationem aitarium de Wiiiebroeck et Vrimede que a domino Rogero episcopo nostro ecciesie sancti Authberti tituio eiemosine facta est ratam hebemus et aucthoritate communis consensus nostri in perpetuum confirmanus subscriptis testibus eorum qui donationi iiii vel interfuerunt vel ascensum prebuerunt. Signum Hugonis decani. S. Johannis et magistri Sygeri archidiaconi. S. Petri, Fuiconis, Stephani, sacerdotum. S. Henrici cantoris, Hecgothi, Nichoiai, Stephani et Johannis Stephani ievitorum. Signum Johannis, Roberti, Ade, Guidonis, Anseimi, Egidii, Roberti, Ade subievitorum. Actum anno Dei Incamationis MC nonagesimo. Presuiatus domini Rogeri decimo tertio.

Copyright Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel (Prentenkabinet).

Willebroek bezit het zeer mooie wapenschild met de drie leeuwen dat, als zijnde "... in zilver een zwarte schuinbalk beladen met drie afgerukte gouden leeuwekoppen, met rood getongd", bij K.B. van 30 juni 1853 officieel werd erkend. Het is evenwel eeuwen ouder, vermits het reeds aan Jan Helman toebehoorde, toen deze op 24 september 1661 door Filips IV tot Baron werd benoemd.

II. DE DOMEINHEREN

1262 : Volgens bulle van paus Urbanus IV behoort Willebroek tot de bezittingen van de abdij van St. Bernard.

Volgens de bulle van 11 maart 1262, gegeven door paus Urbanus IV, behoorde Willebroek tot de bezittingen van de abdij van St. Bernard, gevestigd te Hemiksem. In de middeleeuwen was het echter de gewoonte, dat de wereldlijke heren, zich opdrongen als "voogden" over de kerkelijke domeinen. In ons geval hier waren dit de Berthouts, heren van Grimbergen en Mechelen, vazallen van de Hertogen van Brabant. Door deze "voogdij", drongen ze zich langzaam maar zeker op als heersers, met het genot van een aantal heerlijke rechten zoals onder andere het "windrecht", een soort belasting die moest betaald worden voor het gebruik van de windmolens. Op die wijze behoorde onze gemeente tot het uitgestrekte "Land van Grimbergen", dat zich situeerde tussen Dender en Zenne tot de Rupel. In het begin van de 14de eeuw werd Willebroek, samen met Boom, Ruisbroek, Heindonk en Rumst afgescheiden van dit "Land van Grimbergen", en ondergebracht in het "Land van Rumst", met als heer Filips van Vianden. Via erfenis en verkoop kwamen er achtereenvolgens, verschillende adellijke geslachten in het bezit van deze streek. Enkele hiervan waren : Luxemburg, Nassau, Schetz...

1661 : Oprichting van de Baronnie van Willebroek.

Op 13 augustus 1661 werd Willebroek met Ruisbroek gekocht door ridder Jan Helman en op 24 september van hetzelfde jaar, verheven tot baronnie, door "lettres patentes", van de Spaanse koning en toenmalig heerser in de Zuidelijke Nederlanden, Filips IV.
De laatste telg uit deze familie van baronnen van Willebroek, Roger Armand Oscar Helman de Grimberge, overleed te Parijs op 9 oktober 1945.

III. PLAATSELIJKE BESTUURDERS

Het tijdstip van de oprichting van een eigen schepenbank is niet exact te bepalen. Wanneer men vooropstelt, dat in de loop van de 14de eeuw, de heer van het "Land van Rumst", het lokale gezagsapparaat in werking stelde, denkt men waarschijnlijk wel in de juiste richting. Zo'n schepenbank bezat, naast de bestuurlijke functie, het lage en middelbare recht : opleggen van boeten en lichte straffen (boeien, ketenen, geselen). Het hoge recht (misdaden, verbeurdverklaringen...) werd uitgesproken door de vertegenwoordiger van de domeinheer : de Drossaart van het "Land van Rumst". Deze laatste oefende ook toezicht uit op de schepenen en dit tot 13 augustus 1661, wanneer Willebroek uit het geheel van Rumst werd gelicht.
Als openbare ambtenaren, regelden de schepenen, de akten van verkoop, allerlei contracten, hielden toezicht op de voogden der wezen, op de kerk- en armenmeesters, op de gemeentegoederen en politie.
Wat de costumen (het gewoonterecht) betrof, die ontleende men aan het zogenaamde "Recht van Ukkel" (hertogdom Brabant).
Voor een periode die zich uitstrekt tot in de 17de eeuw beschikken we over een lijst van burgemeesters van Willebroek :

	van	tot
1. Verdickt	—	1683
2. Andries Peeters	—	—
3. Jacobus De Maeyer	—	1794
4. Charles De Keersmaeker	1794	1805
5. Pierre Jacques Janssens	1805	1843

6.	Philippus Jacobus Janssens	1844	1845
7.	Henricus Antonius Joannes Van Berchem	1846	1862
8.	Jean Baptiste Mertens	1863	1872
9.	Louis Joseph Van den Broeck	1872	1875
10.	Joannes Polycarpus Verdickt	1875	1888
11.	Louis De Naeyer	1885	1902
12.	Petrus Eduard Désiré Lamot	1902	1904
13.	Robert Peeters	1904	1914
14.	Henri Persoons	1914	1921
15.	August Van Landeghem	1921	1928
16.	Gaston Fromont	1928	1953
17.	Jan Van Winghe	1953	1978
18.	Hugo Adriaensens	1978	

IV. BEVOLKING

De gemeente is niet altijd zo dicht bevolkt geweest als vandaag. Ten bewijze hiervan enkele gegevens uit vroegere tijden. ''Haardtellingen'', gehouden van de 14de tot de 16de eeuw in het hertogdom Brabant, geven de volgende inlichtingen :

Willebroek telde in 1437 : 110 huizen
in 1464 : 96 huizen
in 1472 : 91 huizen
in 1526 : 61 bewoonde huizen
16 woningen van armen
36 boerderijen

Tot in de 19de eeuw bleef het bevolkingscijfer aan de lage kant : volgende getallen maken dit duidelijk :

1800 : 2145 inwoners
1826 : 2857 inwoners

Men zal moeten wachten tot de industriële doorbraak in de gemeente om hogere inwonersaantallen te kunnen noteren : rond de laatste eeuwwisseling bereikte men bijna het respectabele getal 10000.

V. DE WILLEBROEKSE VAART

De behoefte aan een betere waterverbinding tussen Brussel en Antwerpen, geschikter toch dan de Zenne, deed in de 15de eeuw te Brussel het verlangen ontstaan tot het graven van een kanaal. Het moest Brussel met de Rupel verbinden.

1477 : Maria van Boergondië geeft toelating tot het graven van een kanaal van Brussel naar de Rupel.

In 1477 kreeg men van de toenmalige vorstin, Maria van Boergondië, de toelating om een ''vaart'' te graven. Allerlei omstandigheden, niet het minst de tegenkantingen van Mechelen en Vilvoorde, hadden voor gevolg dat het nog een hele tijd zou duren eer de eerste spadesteek kon gegeven worden. Dit laatste werd symbolisch verricht door de algemene werkleider, tevens burgemeester van Brussel, Jean de Locquenghien, op 16 juni 1550. Uit het gelegenheidsgedicht van de Brusselse rederijker Gijsbrecht Mercx (1492-1565), voorgedragen bij de opening van de ''Nieuwe Schipvaert'' in 1561, onthouden we het volgende vers :

1550 : Eerste spadesteek door Jean de Locquenghien als start voor het graven van het kanaal.

''Daet vanden eersten steeck
Tot Willebroec heeft Loquengiens macht gebleken,
XVj. junij was den eersten steeck ghesteken.''

Eén van de grootste moeilijkheden vormde het hoogteverschil van 14 m. dat moest overwonnen worden. Een systeem van sassen kwam hieraan tegemoet. Na iets meer dan drie jaar werken, in 1554, was men zo ver. De Rupeldijk kon doorgestoken worden. Het water kreeg nu vrije loop in de nieuwe bedding. De bedoeling was, het water te laten stromen tot aan de eerste sluis, die te Tisselt was aangebracht.

Door de grote druk braken de dijken echter en Tisselt werd grotendeels blank gezet. Daarom werd besloten te Willebroek een tussensluis te bouwen. De werken hieraan begonnen in 1559. Uiteindelijk kon op 11 oktober 1561 de officiële opening van het kanaal gevierd worden. Te Brussel werden grote feestelijkheden op het getouw gezet. Een wedstrijd werd uitgeschreven en begiftigd met verscheidene prijzen. Winnaars waren zij die als eersten Brussel zouden bereiken. Op 12 oktober 1561 kwamen de eerste schepen ter bestemming. In het reeds vermelde gelegenheidsgedicht lezen we :

1561 : Officiële opening van de "Schipvaert".

''Daet vande Incompste vander Vaert
Als tweleff Octobris te Bruessel was gheschreven
Quamen die Schepen langhs dwater op gedreven''.

Het prachtige, als "de Baronnie" genoemde kasteel, dat men in 1661 begon te bouwen, werd tijdens de omwenteling van 1788 helemaal verwoest. Tien jaar later werd het haast helemaal, op een paar muren na, met de grond gelijk gemaakt. Er werd een straat door de tuin getrokken (de huidige Torenstraat) en er kwamen huizen. De fraaie poort die zich langs de vaartzijde bevond, werd later naar het Landgoed Colomma te Mechelen overgebracht, waar ze roemloos en tot steengruis herschapen aan haar einde kwam.

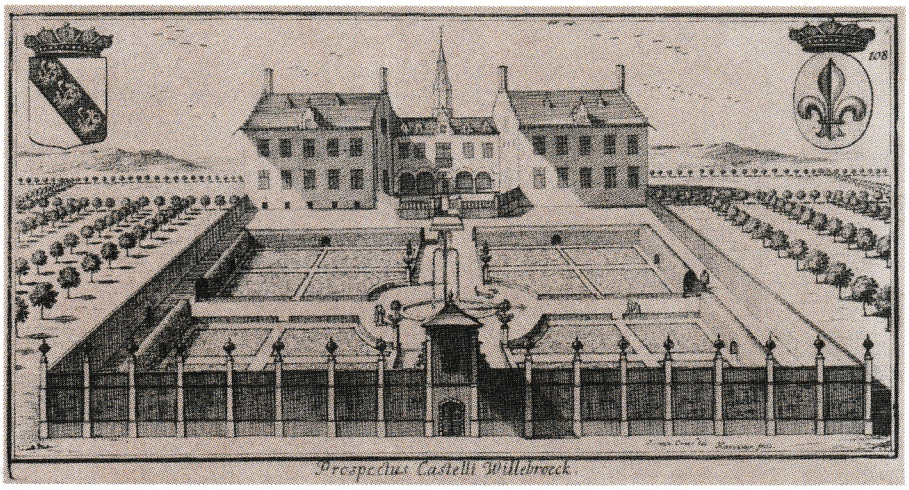

Roger Armand Oscar Helman de Grimberge, de laatste telg uit het baronnengeslacht. Hij overleed op 9 oktober 1945 te Parijs.
(Schilderij eigendom van de gemeente Willebroek).

De herberg ''De Vlaamse Leeuw'', die in 1852 als zaal ''L'Union'' werd vermeld, maar die later, in 1871 als ''eene herberg genaamd La Renaissance'' aan vrouwe Elisabeth Johanna Modaff toebehoorde, bezit een aantal vrij goed bewaard gebleven stenen restanten langs de achterzijde, die ontegensprekelijk aan het verdwenen Kasteel van Willebroek herinneren.

1569 : Dijkdoorbraak te Willebroek : ontstaan "Kraagput".
1608 : Oprichting van het Sashuis te Klein-Willebroek.

Toch waren alle problemen nog niet van de baan. In 1569 brak het water opnieuw door de dijken, nu te Willebroek. Een kreek vormde zich, heden bekend onder de naam ''Kraagput''. Om dergelijke rampen in de toekomst te vermijden, werd een nieuw sas gebouwd aan de monding van de vaart in de Rupel te Klein-Willebroek. Het werd voltooid in 1575.
Het belang van het kanaal moet zeker niet onderstreept worden. In de loop van de volgende eeuwen ontwikkelde het zich tot een drukke vaarweg voor mensen en goederen. Ook Willebroek bleef er niet onverschillig bij. Tot hedentoe zou het als doorgangscentrum een actieve rol gaan spelen.

VI. WILLEBROEK EN DE "GROTE" POLITIEK

1789 : Kasteel van de baron van Willebroek in brand gestoken door de aanhangers van Van der Noot, tijdens de Brabantse Omwenteling.

Tijdens de Brabantse Omwenteling werd het Oostenrijks bewind (Jozef II) verdreven en tijdelijk vervangen door de ''Verenigde Belgische Staten''. Door tweedracht tussen de volgelingen van Vonck (progressieven) en die van Van der Noot (conservatieven) ging de onafhankelijkheid van onze gewesten vlug verloren : Oostenrijk kwam terug en herstelde zijn macht. Enkele gebeurtenissen hier ter plaatse tonen aan dat ook in Willebroek toen reeds belangstelling bestond voor aangelegenheden, die het lokale vlak overschreden. Op 9 november 1789 werd

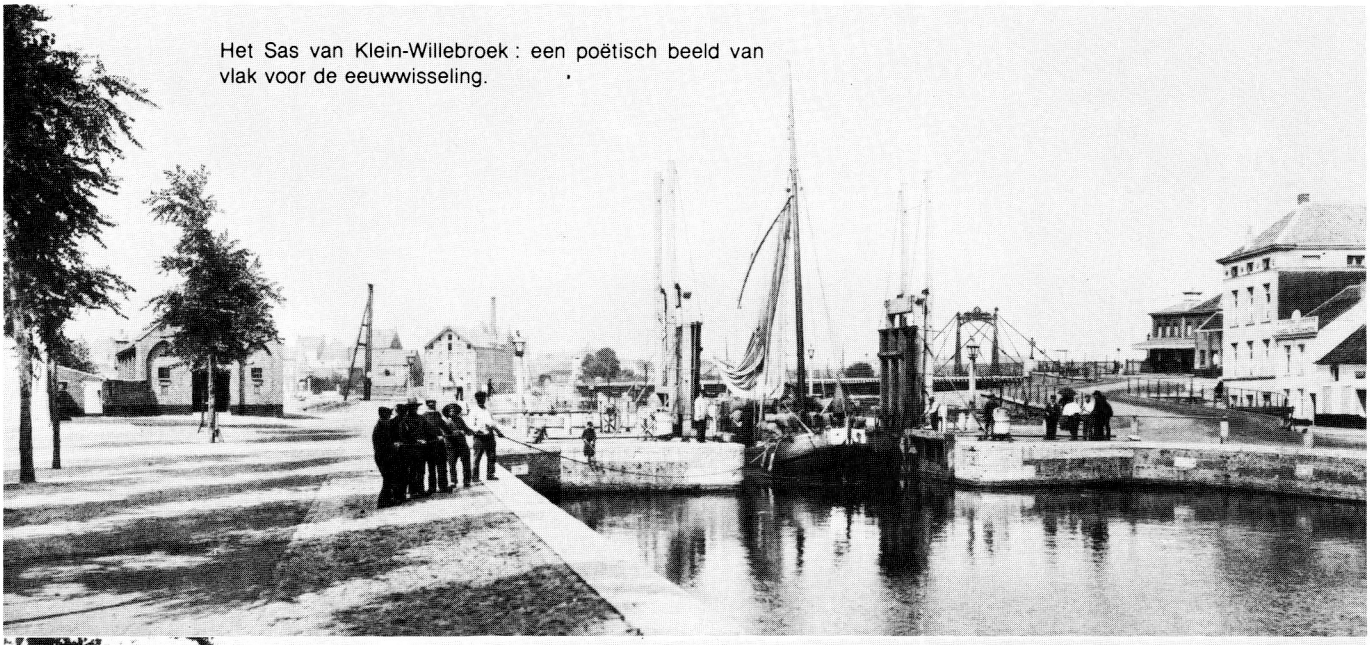

Het Sas van Klein-Willebroek : een poëtisch beeld van vlak voor de eeuwwisseling.

De spoorwegbrug, lijn Mechelen-Terneuzen, vlak bij "De Kraag" te Willebroek (1899).

Sas van Willebroek, met achteraan de papierfabriek De Naeyer in volle expansie (1899).

Copyright Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel (Prentenkabinet).

de rechtervleugel van het kasteel van de baron in brand gestoken door aanhangers van Van der Noot : de baron was een supporter van Vonck...
Op 2 juli 1790 begaven de plaatselijke samengesmolten schuttersgilden (St. Niklaas - St. Sebastiaan - St. Antonius) zich naar Brussel om hun aanhankelijkheid aan de partij van Van der Noot te betuigen.
Ze hadden zelfs een berijmde politieke slogan bij zich :

''D'Heeren Staeten zijn ons Vaders
De Vonckisten zijn verraders
Willebroek heeft het spel begost
't wil volherden kost wat kost''.

Sinds 1794 werden onze gewesten als een deel van Frankrijk beschouwd, dit door de overwinning die de Fransen behaald hadden op de Oostenrijkers te Fleurus. Ook tijdens de Franse overheersing deden zich in Willebroek bepaalde feiten voor die een weerklank hadden buiten het lokale vlak. Verzet tegen de inlijving bij het Franse leger en afkeer van de revolutionaire ideeën op godsdienstig vlak ontlokten de ''Boerenkrijg'' in 1798. In het Klein-Brabantse en in Willebroek vocht het slecht uitgeruste boerenlegertje verbeten tegen de Fransen. De afloop van deze ongelijke strijd is niet moeilijk te raden... Eén der erkende leiders van de boeren was een ingeweken Willebroekenaar : Emanuel Benedikt Rollier.

1798 : Rollier is één der leiders van de boeren in de "Boerenkrijg".

Na de Fransen kwamen de Hollanders... Tussen 1815 en 1830 werden de Zuidelijke Nederlanden samengesmolten met het Noorden tot het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Het kanaal was in die tijd de gemakkelijkste verbinding tussen Holland en Brussel. Bloeiende handel en vervoer alsmede hechte betrekkingen met de Hollandse koopliedenstand en schipperij waren hiervan het gevolg voor de plaatselijke bevolking.

1810 : Napoleon en Marie-Louise brengen bezoek aan Willebroek.

Begrijpelijk dat men in Willebroek niet al te enthousiast reageerde op de Belgische Revolutie van 1830. Meer zelfs, Willebroek werd openlijk van Oranjegezindheid beschuldigd in de aanvangsperiode van het onafhankelijke België. Toch werd op 29 april 1831 op de Groene Laan de ''Vrijheidsboom'' geplant.

1831 : Planting van de "Vrijheidsboom" op de Groene Laan.

VII. ECONOMISCH OVERZICHT

Oorspronkelijk en gedurende het grootste deel van zijn geschiedenis was Willebroek een landbouwdorp. Het ontstaan was trouwens te danken aan de ontginning van de broekgebieden, door inpoldering lanbouwrijp gemaakt. Nog in een tamelijk recent verleden (na 1830), gaf een landbouwtelling te Willebroek het volgend resultaat :

424 ha graangewassen
63 ha aardappelen, vlas, koolzaad
118 ha wortel- en voedergewassen
175 ha weiden
17 ha bossen
8 ha groententeelt

Samen maakte dit 805 ha, dit op een totale oppervlakte van 1019 ha. Het landbouwkarakter van de gemeente wordt hiermee duidelijk aangetoond. In 1850 werkten in Willebroek drie windmolens : één in de Molenstraat, een andere op de Mechelse steenweg, een derde in de Nokkestraat (thans G. Gezellestraat).
Zoals reeds gemeld, heeft de Vaart een stimulans gegeven aan handel en nijverheid. Toch was de industriële ontwikkeling in de eerste helft van de 19de eeuw nog van bescheiden omvang : 8 brouwerijen, 3 maalderijen, 2 jeneverstokerijen, 4 lijnwaadblekerijen, 1 zeelmakerij en 2 kaarsenmakerijen.
De echte start van het industriële Willebroek kwam pas in 1860. Toen richtte Louis De Naeyer zijn papierfabriek op, waaraan ook een ketelmakerij werd toegevoegd. Vanuit onze gemeente vertrokken produkten naar de verste uithoeken van de wereld...

1860 : Oprichting van de fabrieken De Naeyer.

In 1880 volgden ''Les ateliers de construction de Willebroeck'', beter gekend als ''Den IJzeren''. Alle mogelijke metaalconstructies kwamen hier tot stand.
De inmiddels verdwenen Cokesfabriek vestigde zich in 1902 en de Ammoniakfabriek (thans Ased) in 1928. Meerdere kleine bedrijven werden achteraf nog aan deze ''4 groten'' toegevoegd. Zo ontwikkelde Willebroek zich tot een sterk industrieel centrum. Als gevolg hiervan werd de gemeente ook een haard van sociale strijd en actie, een gunstige voedingsbodem voor het tot stand komen van een sterke arbeidersbeweging.
Het nijvere Willebroek wist zich in de laatste halve eeuw op te werken tot een vooruitstrevende gemeenschap, ontelbare malen als voorbeeld gesteld voor andere gemeenten in dit land.

1977 : Fusie van Willebroek met Blaasveld, Tisselt, Heindonk, een deel van Breendonk en van Ruisbroek.

Rony Van Mol

APPELDONCK BROECK
Chemeynte
Appeldonck Straetien

In het ''Kaartboek van de Dijkagie'' (Anno 1685, nr 376), dat zich in het Abdijarchief van Bornem bevindt, troffen wij bijgaande kaarten van het ''Appeldonck Broeck'' en van de ''Hooghe Heye'' aan.
Op de kaart hiernaast zien wij zeer duidelijk de toenmalige Gansdijk, de enige verbindingsweg met het bovenaan gelegen Klein-Willebroek. Nadat evenwel de Boomse Steenweg was ontstaan, verdween de Gansdijk als meest ''belopen'' verbindingsweg. De herwaardering kwam echter in 1978, toen de Gemeentelijke Jeugdraad de vuiligheid opruimde, die daar door mensenhanden was aangebracht.
Op de kaart hieronder zien wij de Hoge Heide. Noordelijk gelegen bevindt zich momenteel de ASED-fabriek, waarvan wij op de bladzijde hiernaast, een gekleurd ''lichtdrukmaal'' zien. De foto hierboven toont ons een beeld van de huidige Gansdijk.

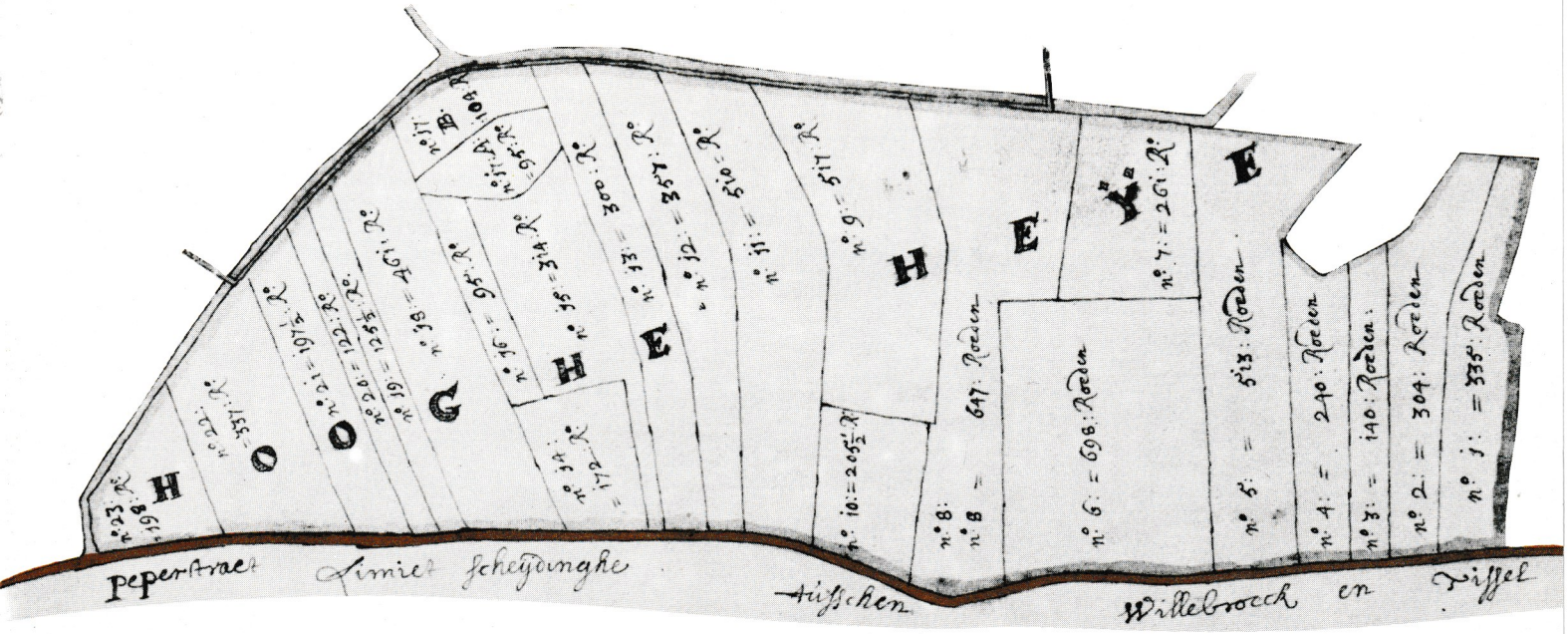

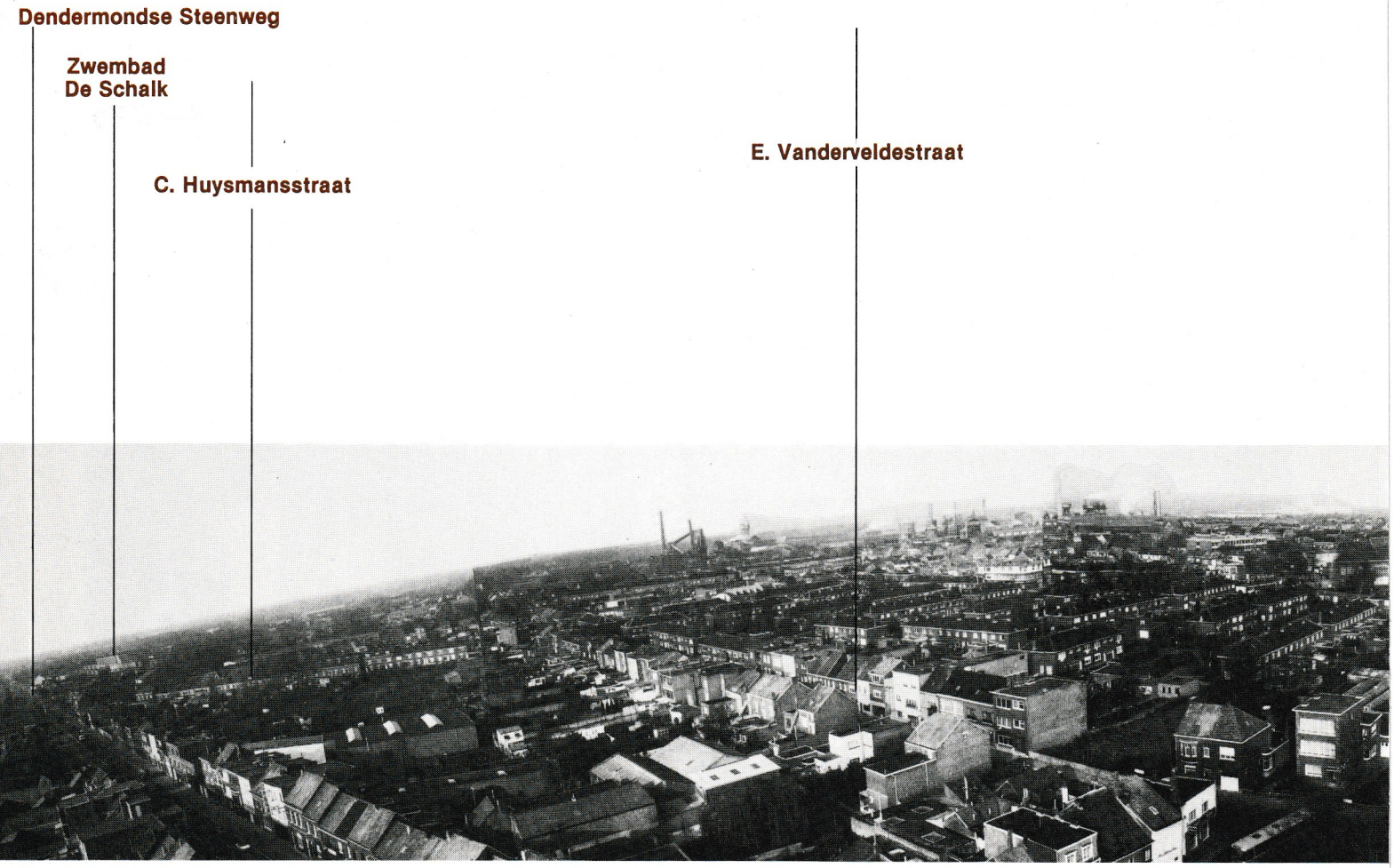

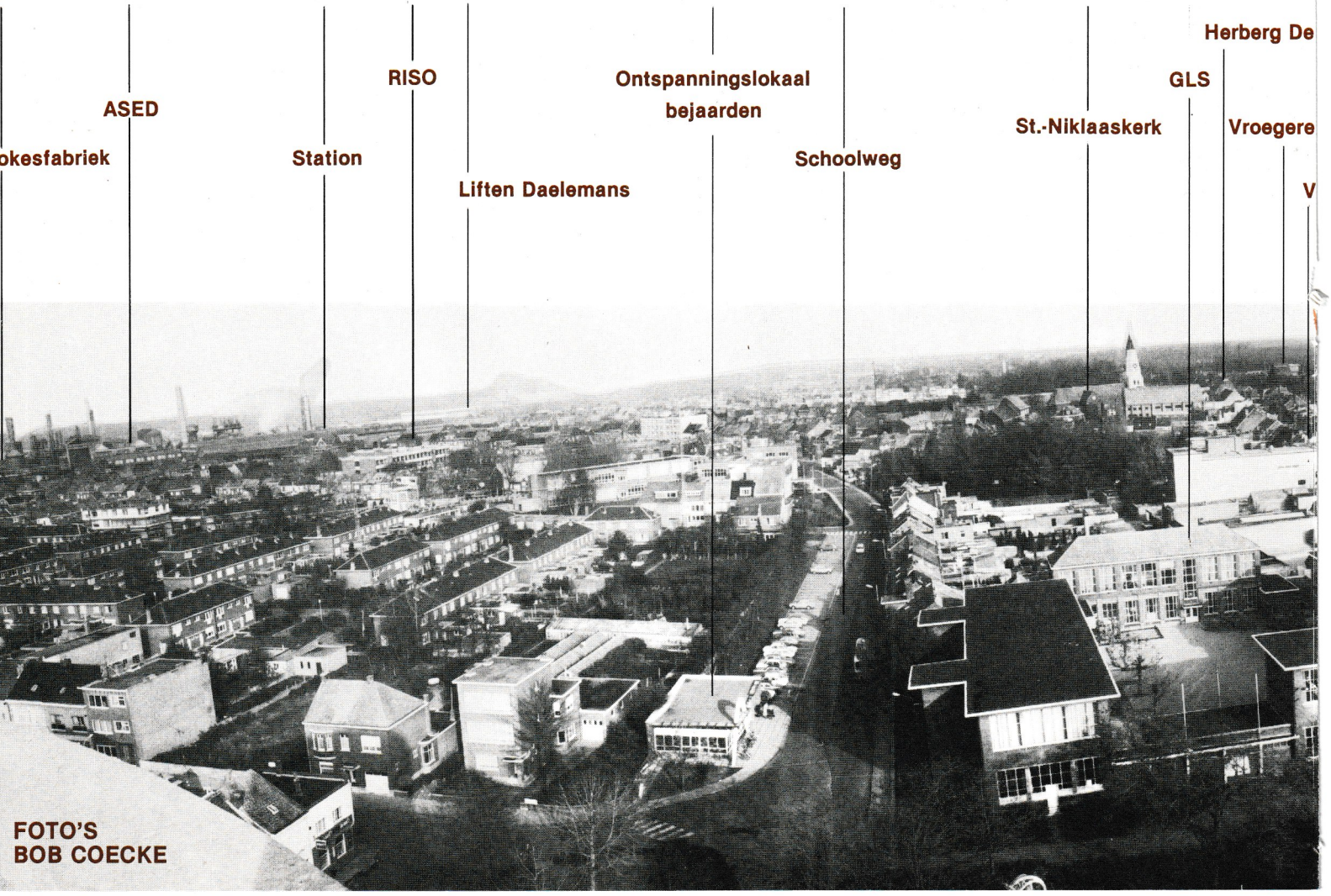

FOTO'S
BOB COECKE

WILLEBROEK "LUCHTIG" BEKEKEN

Bijgaande foto's tonen ons Willebroek van uit de lucht gezien. Ze werden door Bob Coecke van op de watertoren genomen. Ze geven ons een panoramisch beeld van Willebroek, zoals het zich - ... met de Dendermondse Steenweg en de Dr Persoonslaan als aslijn... - naar Boom toe uitstrekt. Zo gezien treft men, in dit beeld met de duizende daken, de meest variërende dingen aan. Men ziet de links van de Schoolweg gelegen sociale woningen, die qua bouwtrant van zelfde familie zijn. Men ziet daarnaast de in het dorp gelegen huizen, die allemaal van mekaar verschillen. Men ziet en men ''ruikt'' er de gonzende bedrijvigheid in de fabrieken op de achtergrond. Men voelt er het leven en de beweging en men ervaart dat Willebroek een mooie gemeente werd, dank zij de inspanningen, door de diverse gemeentebesturen, tijdens de voorbije decennia geleverd...

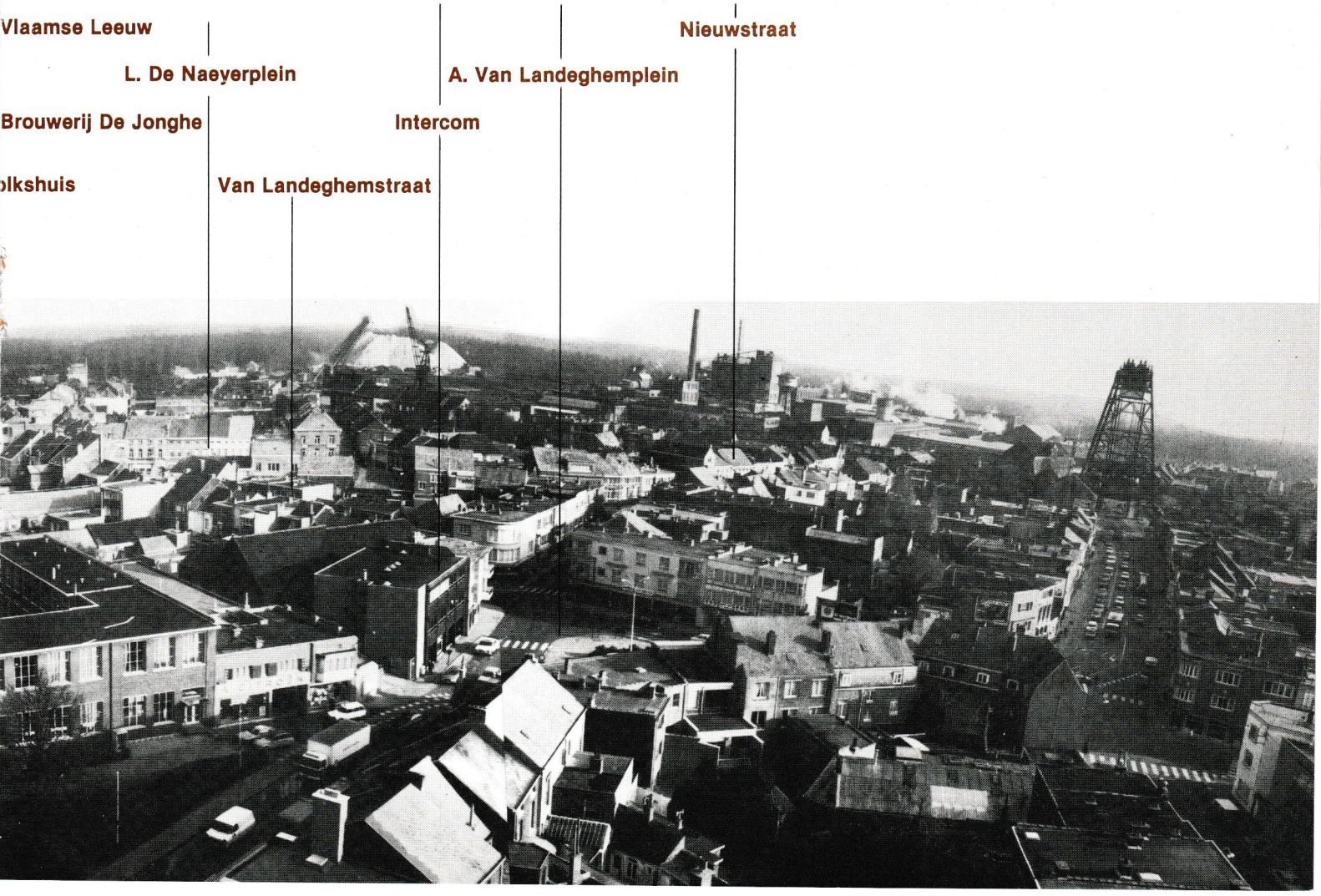

De Van Enschodtbrug die wij "in volle glorie" op bijgaande foto uit 1889 zien, werd op 25 januari 1853 ingehuldigd. Ze was 235 meter lang en 4,60 m breed. Ze werd in 1946 volledig afgebroken.

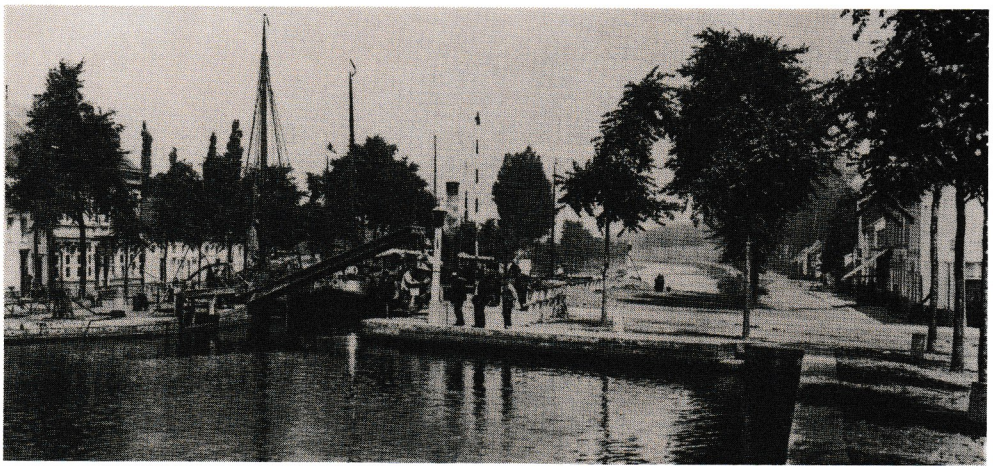

Copyright Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel (Prentenkabinet).

Het Sas van Tisselt, dat in 1898 een haast tropisch uitzicht aan dit vaartdorp gaf, werd in 1912-13 verwijderd.

Een stukje hedendaags Willebroek, door Bob Coecke vanop de Willebroekse watertoren, voor altijd vastgelegd. Wij zien de Sint-Niklaaskerk aan de horizon en de tot "meel" gemaalde houtberg van de papierfabriek De Naeyer. Wij treffen vooraan links de onlangs één eeuw geworden Gemeentelijke Lagere School. Wij zien rechts daarvan 't Pleintje, langswaar men de "brug der zuchten" bereikt... Allemaal stukjes geschiedenis in één panoramisch beeld samengebald.

De Willebroekse vaart, die na jarenlange arbeid en fel slameur, op 11 oktober 1561 voor de trappelend wachtende scheepvaart werd opengesteld, werd in 1922 verbreed en verdiept en bevaarbaar gemaakt voor schepen met een grote tonnemaat. Het Sas van Klein-Willebroek had daardoor afgedaan. Er werd van dan af naar Wintam gestevend of men kwam van daar gevaren...

Klein-Willebroek met z'n typisch bruggetje en z'n Sashuis van 1608, zoals het er vlak voor 1900 moet hebben uitgezien.

Copyright Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel (Prentenkabinet).

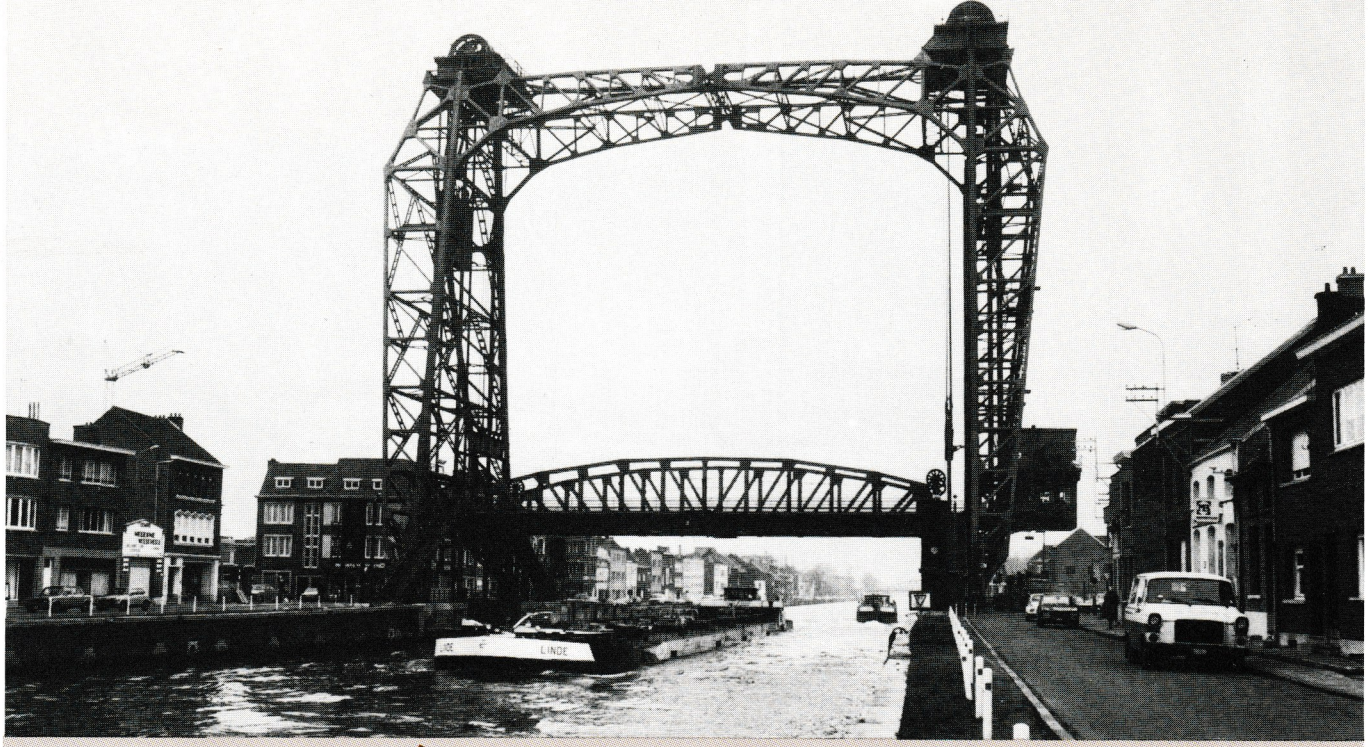

De Willebroekse vaart bracht leven in het gewest, al diende men het lang "voor de brug staan" er maar bij te nemen. Het stalen gevaarte, dat men "brug" noemt en dat wij op bijgaande foto zien, werd op 5 mei 1952 door 's lands roem ingehuldigd. Op de foto helemaal onderaan zien we de Groene Laan, ofte "De Kraag", die deze benaming dankt aan de doorbraak van de Oostdijk, die Willebroek in 1569 moest noteren. Het water dat door de aldaar ontstane bres was gestroomd, vormde later de diepe, op bijgaande kaart van 1685 "Craeghe" genoemde kreek, die jaren nadien, door toedoen van een dijk, werd afgesloten.

HET "VOLKSE"

Tussen het WILDEBROUC (1180) van toen en het WILLEBROEK (1980) van vandaag, ligt er een hele wereld. De geschiedenis ervan - ...die in hon-der-den archiefstukken werd opgetekend... - leert ons, dat het Willebroekse volk, dat zich op God-weet-welke-dag ten zuiden van de Rupel vestigde, zijn individualiteit altijd hardnekkig verdedigd heeft...
Het Vaartland, waarvan Willebroek het centrum is, was samen met Vlaanderen, meestal een wingewest. Het was afgelegen van de uitgestrekte koninkrijken en keizerrijken en eeuwenlang het toneel van roof en van strijd.
De bewoners werden daardoor voorzichtig. Ze werden wantrouwig en bijgelovig. Ze werden strijdvaardig en koppig. Ze werden in feite konservatief. Ze bleven trouw aan het eigenaardige en aan het eigengeaarde in hen en ze handhaafden dat krachtig en onverminkt.

De Hoogstraat

Willebroek telde in 1180 één lange straat, die van Leest uit, over Tisselt en Willebroek, via Ruisbroek naar de Rupel te Nattenhaasdonk, als een lint door het landschap trok. Deze straat werd in al die dorpen de Hoogstraat genoemd, al werd ze later als Dorpstraat en nog later als August Van Landeghemstraat, in de Atlas der Willebroekse Buurtsteenwegen ingeschreven.
Het is langs deze Hoogstraat dat, tijdens de tweede helft van de XIIe eeuw, de Sint-Niklaaskerk werd gebouwd...
Hoeveel "duurbare parochianen" die kerk kon bevatten, is niet geweten. Hoeveel inwoners Wildebroc toen telde, weten wij evenmin...
Het "kerkelijk archief" leert ons echter dat er in 1446 110 schatplichtige huishoudens en 23 ondersteunde armen waren; dat er in 1560 510 en in 1620 960 inwoners waren. Aantal dat in 1830 tot 3030 werd opgevoerd.
Dit zijn data en cijfers waaraan men normaal vlug voorbijgaat, ware daar niet 1830 geweest, dat ons iets meer over toen onthult. Het vertelt ons inderdaad dat Willebroek, op 1 januari van dat jaar, 598 huisgezinnen of 3030 inwoners telde, die met z'n allen in 566 huizen waren ondergebracht. 3028 onder hen beleden de "Roomse" godsdienst. De twee anderen waren "Protestants" gezind...
Zowel Gerrit van Fridagh als Petrus Verdoorn, want over hen gaat het, waren hier eerder toevallig te gast. Eerstgenoemde was als "kontroleur" bij bierbrouwer Egidius Janssens druk doende, daar waar de andere als "ondernemer van publieke werken", bij sluismeester Ludovicus Scheltens zijn intrek had genomen.
Wanneer wij echter, in dat rijk verleden ver teruggaan, dan zien wij dat door Jan van Locquenghien's eerste schupsteek tot het graven der vaart, in 1550, het aanzicht van de streek gevoelig veranderd is. Het totaal landelijke verdween langzaamaan. Willebroek werd in twee gespleten, al zorgde hier en daar een houten brug of een veerboot nog voor de binding tussen die van West en die van Oost.

Adriaen van Bogaerden

Een van de toenmalige grote meneren was de Willebroekse landmeter Adriaen van Bogaerden, die in augustus 1577 stierf. Hij had, in opdracht van de stad Brussel, de gronden afgemeten, die dienden onteigend te worden en die voor het graven der vaart noodzakelijk waren. Hij had het leggen van de vloeren in de sassen en de metselwerken ervan bestuurd, en die onder zijn alziend oog, van 1550 tot 1562 laten voltrekken...
Kwam dan de afwerking, het uitgraven en het aanbrengen van bomen en van groen langs de dijken... Met nadien de boten, die leven, voedsel en werk met zich brachten... En af en toe ontspanning, in de nabij de brug gelegen herberg "Het Gulden Vlies", de waarschijnlijk geforceerd vertelde historie ontstaan van de "merkwaardige vergadering" die daar op 3 april 1567 gehouden werd en waarbij tussen graaf van Egmont en Willem van Oranje, de haast even merkwaardige woorden "Vaarwel, prins zonder land !" - "Vaarwel, graaf zonder hoofd !" werden gewisseld...
Het leven ging echter, nà graaf van Egmont en Willem van Oranje, in snelheid verder.
De Willebroekse vaart bracht welstand en welvaart, via de vele boten, en de eerste "drymast", die op 3 maart 1780 "geladen met 336 stukken wyn" in de vaart was gekomen, en die uiteraard op gejuich werd onthaald.

De Slag bij Willebroek

In 1830 kregen wij de Omwenteling.
Door de goede betrekkingen die de Willebroekse schipperij met deze van Holland had, liep men daar in Willebroek niet hoog mee op. Het ging zelfs zo ver, dat Karel Rogier, de Gouverneur van de Provincie Antwerpen, Willebroek openlijk van Oranje-gezindheid beschul-

Willebroeck. Clocher

De St.-Niklaaskerk van "Wildebrouc" - benaming afgeleid van het Germaanse wilthja, dat "wild" betekent, en van "broka", waarmee men "moeras" bedoelt... - was vroeger een romaans gebouw, al bleef hiervan in de achttiende eeuw enkel de onderbouw van de toren over. Die onderbouw was vierkant en samengesteld uit grote blokken zandsteen, het middengedeelte uit kleinere blokken en de spits uit hout. Men schreef hem een Romeinse oorsprong toe, omwille van zijn eigenaardige achthoekige spits, die in de volksmond "peperbus" werd genoemd. De toren bezit, in de direkte buurt van het uurwerk, een reeks vrij goed bewaard gebleven "spuiters", die wij op bijgaande kleurendia's zeer duidelijk hervinden. De kerk werd voor het laatst in 1853 door architect Schadde herbouwd. Ze bezit enkele zeer waardevolle kunstschatten, waaronder "Het Laatste Avondmaal" (1751) van Jan Van Helmont, dat boven het barokaltaar werd opgehangen. Het beeld van hiernaast bestaat niet meer. De bomen werden tijdens de jaren zestig omgehakt. De verzorgde huizekens, links op de foto, zijn krotwoningen geworden. Het samentroepen vlak voor de kerk, het pleisteren onder de straatlantaarn of verlangend in de buurt van de ijskreemkar toeven, is er legende geworden...

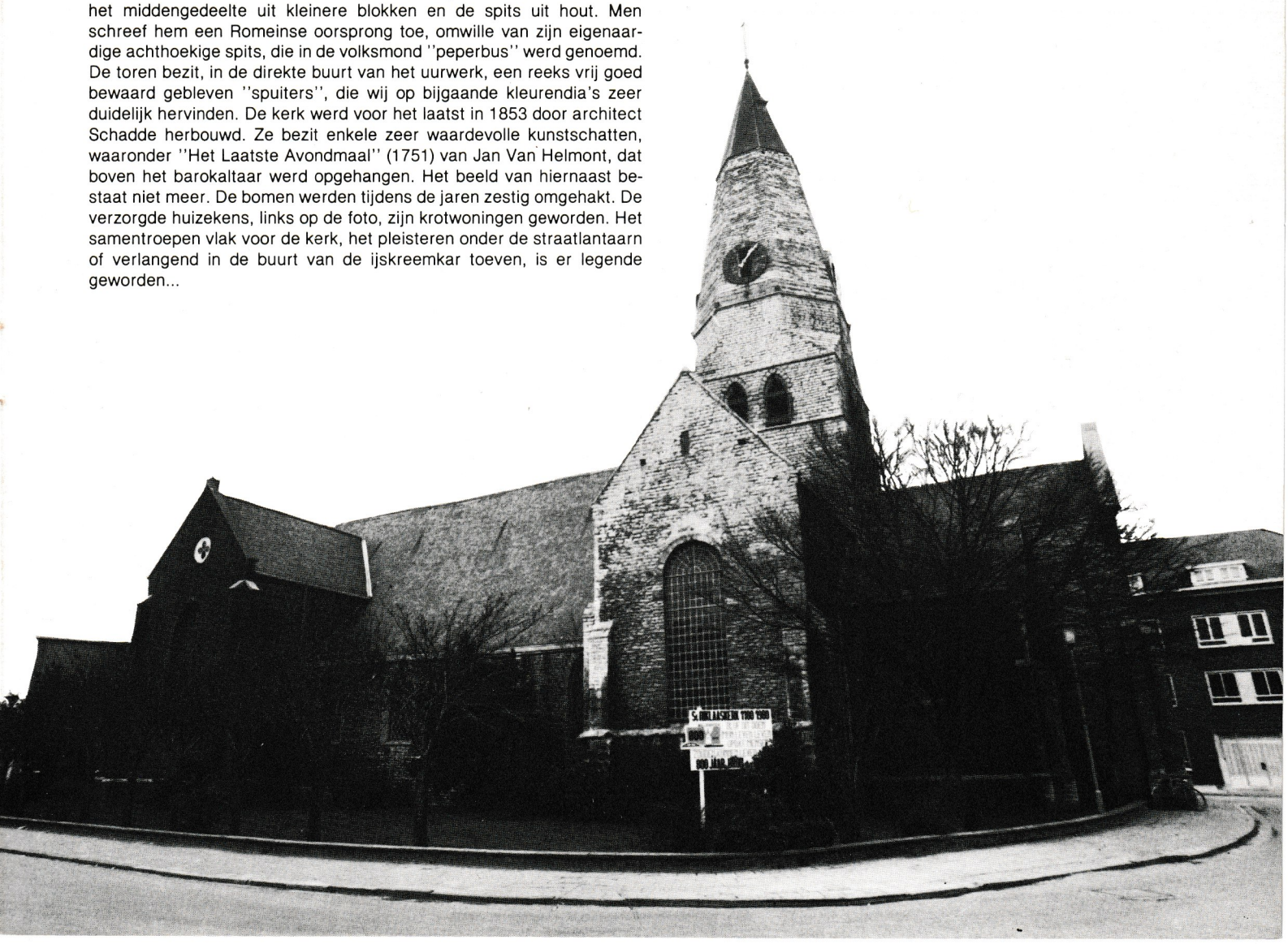

digde, al begrijpen wij het daaruit voortvloeiende verhaal van de Slag bij Willebroek niet, die in het Kempens heemblad Taxandria verscheen, en waarin verteld wordt dat de Hollanders in 1830 naar de stad (!) oprukten, maar dat de mensen van Willebroek hen om de tuin wisten te leiden.
Zij gaven, aldus Taxandria, de Hollanders de indruk dat hun stad zwaar bewapend was, door grote bierpotten op de wallen (!) te leggen, met de openingen in de richting van de vijand gekeerd. De Hollanders dachten zoveel kanonmonden te zien, dat ze aalvlug rechtsomkeer maakten, waardoor Willebroek de slag had gewonnen !
Uiteraard is er, over de "Slag bij Willebroek", in de lokale archieven niks te vinden. Misschien werden de dossiers hieromtrent later, klandestien door een Willebroekse brouwer, naar de Kempen gevoerd...
In Willebroek zaten er altijd... averechtsen !

Ambetante pastoors

De Willebroekse Sint-Niklaaskerk heeft altijd midden het dorp en meestal in de belangstelling gestaan. Dat was zo van meetafaan, van toen ze werd opgetrokken. Dat werd zo door de pastoors, die in de loop der tijden op een soms eigengereide manier de parochie beheerden, en dat blijft zo, via de geschiedenis ervan, zoals wij die links en rechts in vergeelde geschriften terugvinden.
Of is het normaal, dat Judocus Sansterre, substituut-koster te Willebroek, en Hendrik De Widt in 1688 moesten getuigen, dat de pastoor een kind van Peter Van Kerckhove had gedoopt, maar dat hij dit "naer lanck biddens van hun deponenten" niet wilde te boek stellen...? Meer zelfs, dat hij de drie kinderen die voordien, in hetzelfde gezin geboren en gedoopt waren, niet in het boek van aangifte wilde laten staan... Kwam daarbij dat Jan Van Kerckhove, de zoon van Peter, die zich na deze "feiten" in de biechtstoel bij de pastoor had aangeboden, geen absolutie kreeg ! (gegevens van Gaston Roggeman).
De Willebroekse Sint-Niklaaskerk onderging, in de loop der tijden, tal van veranderingen. Ze werd in 1618 voor 't eerst zeer grondig herbouwd, al was er onvoldoende geld in de lade om de kosten te dekken. Een euvel dat echter door de pastoor en de kerkraad, in samenwerking met het gemeentebestuur van Willebroek werd opgelost, door gedurende vier jaar een taks van 12 sols op elke maat bier en van 30 sols op elke maat wijn te heffen, ter plaatse verbruikt !
Eigenaardig genoeg werden de rollen af en toe wel eens omgekeerd. Zo zien we, dat in 1855 de weduwe Jos Simonet te Willebroek, 2 frank uit de handen van de gemeenteontvanger kreeg, omdat ze tien liters bier had geleverd aan de werklieden die het kerkhof hadden vergroot !
In 1882 meldde de d.d. burgemeester Louis De Naeyer aan de Gouverneur "...dat er alhier, door de geestelijkheid door de staat betaald, des zondags dry missen werden gedaan, en dat de parochiekerk omtrent twee duizend gelovigen kan bevatten"...
Diezelfde Louis De Naeyer, die bij KB van 3 februari 1885 burgemeester werd, kreeg het van de pastoor gedaan dat hij pas dan de mis zou beginnen, nadat HIJ (Louis De Naeyer !) in het gestoelte had plaats genomen !
Een geplogenheid die waarschijnlijk niet nieuw was, vermits we in het "Reglement nopens de zitplaetsen in de kerk van Willebroeck" (± 1824) kunnen lezen dat "...de gestoelten ter regte en linker zyde, uytsluytend respectief aen de plaetselyke autoriteyten en aen de kerk- en armmeesters toegeweyd zyn"...
Eigen stoelen mochten, mits jaarlijkse vergoeding van 1 gulden 20 per stoel, enkel mits toelating van de kerkelijke overheid, binnen de kerk worden gebracht. Voor de andere gelovigen waren er de met de letters KW getekende "leen- en kleynstoelen", die zonder voorrang, door elkeen, in bezit mochten worden genomen, mits betaling evenwel van twee centen voor een leenstoel en één cent voor elke andere stoel. Deze regel diende "...voor iederen dienst in welken den stoel gebruykt wordt..."

De "vigilant" van Dr. Van Tricht

Het straatbeeld zag er vroeger gans anders uit. Het werd beheerst door stootkarren en hondenspannen, ook al zorgde de "vigilant" van Dr. Van Tricht - ...die zich in 1890 als "dokter in de medicijnen" in de Dorpstraat had gevestigd... - af en toe voor de variërende noot, wanneer hij op ziekenbezoek ging; al waren er daarnaast de berechtingen, met het kort afgebroken belgerinkel van de koster, waarvoor eenieder, tot stoet en pastoor voorbij was, op de knieën ging...

De papierfabriek De Naeyer, met het helemaal vooraan gelegen sas, zoals het er rond 1900 moet hebben uitgezien.

Het straatbeeld was inderdaad anders.
Het leven had echter een andere tint. Het was ook ''viver'' van ondertoon...
Kwam dat door de zatlappen, die toen al hun hielen toonden aan al wat de wet in de herbergen hen voorschreef ? Of waren het de pottenlappers, de lepelvertinners, de messenslijpers, de mosselventers, de viswijven, de voddenrapers en al die andere, al lang verdwenen en door de modernisatie doodgemaakte beroepen, die het straatleven hierzo levendig hielden ?
Dat is allemaal mogelijk, al mag de invloed van de vaart en van het sas op die vaart, niet worden onderschat. Door de vele soms internationale kontakten die daar werden gelegd, kregen de Willebroekse boeren een bredere kijk en een universeler zicht. Zij zegden adieu aan de nationale produkten en zij begonnen er vlas te teelten, dat ter plaatse geroot, nog gouder was dan dat van de Leie. Zij bouwden, vooral in Tisselt, langs de vaart, tientallen pakhuizen, en zij hielden daar, tijdens de vorige eeuw, een wekelijkse zeer druk bezochte vlasmarkt, ook al was het met het vlas niet altijd rozegeur en maneschijn !
In 1829 bijvoorbeeld kregen de boeren geld voor hun waar, al zaten vlassers en dagloners, uit oorzaak van een zeer slecht seizoen, zonder één duit, met de rapen in de pot ! Zij werden echter door de Heren van Brussel te Klein-Willebroek tewerkgesteld, waar zij maandenlang aan het ''verdiepen'' van de vaart mochten werken. Want zij was de voorname, de haast koninklijke verkeersader, die Brussel met de zee verbond.
De tramlijn Brussel-Humbeek, die men parallel met de vaart, tot in Boom wou verlengen, botste echter, in 1888, op een heleboel tegenstand ''...om reden van mededinging met de groote ijzerenwegen''.
Gelukkig voor ons... Anders was de olievlek misschien wel tot hier gekomen...

De Veszebulstrasse...

Willebroek telde in 1820 in totaal twaalf straten. De belangrijkste hiervan, die uitgerekend 11 ellen en 47 duimen breed moest zijn, was de **Dendermondsche Straat.** De daarop in belangrijkheid volgende straten waren de **Kaasstraat,** de **Appeldonckstraat,** de **Gansdyck,** de **Breendonckstraat** en de **Palinckstraat.** Zij dienden elk 6 ellen breedte te tellen. De resterende straten waren, met hun 4 ellen en 48 duimen veel minder breed. Zij noemden respektievelijk de **Nokkestraat,** de **Gloyestraat,** de **Peperstraat, d'Oude Molenstraat,** de **Thisseltstraat** en de **Cloosterstraat.**
De Appeldonkstraat was een voorname straat, langswaar de Sint-Niklaaskerk was gelegen. Ze begon ''...op het midden van de brugge liggende over de Zielbeeck, scheydende Ruysbroeck van Willebroeck'', ze doorsneed het dorp en ze eindigde aan de Dendermondsche Straat in het Dorp'', zoals het gedeelte van 't huidige ''Pleintje'' tot aan de Veert in vroegere tijden genoemd werd, is later de Dorpstraat en nog later de August Van Landeghemstraat geworden.
Toen in 1914 de Duitsers ook Willebroek bezetten, gaven zij alle straten een ''aangepaste'' vertaling, wat soms tot rare bewoordingen leidde.
Onder de potsierlijkste hiervan treffen we het **Greenbergplain** (Grimbergheplein), de **Pappeldungstrasse** (Appeldonkstraat), de **Veszebulstrasse** (Vorsepoelstraat) en de **Pipperstrasse** (Peperstraat) !

Op de hoek van de Nieuwstraat en de Groene Laan, treffen we de herberg ''Het Gulden Vlies'', alwaar in 1567 de laatste ontmoeting zou hebben plaatsgehad tussen Willem van Oranje en Graaf van Egmont (''Vaarwel, prins zonder land'' - ''Vaarwel, graaf zonder hoofd'').

Onderdanig of avontuurlijk ?

De Willebroekenaars waren, aldus een schrijven van Burgemeester en Schepenen van Willebroek (1825) ''...braaf en onderdanig aan hunne geestelijke en wereldlijke oversten, aan deze betonende den eerbied hun verschuldigd''... Wat echter in tegenspraak is met datgene wat Karel Moeremans ''ergens'' gelezen had en waarbij gezegd werd dat de Willebroekenaars ''...vrank en rondborstig van aard zijn, medelijdend en dienstvaardig, vlug en schrander van geest, bezield met den zucht naar onafhankelijkheid, doordrongen met het gevoel van eigenwaarde''...
Het eerder ''avontuurlijke'' wordt hier niet uitgesproken, al vonden wij dat bij tal van Willebroekenaars terug.
Wij zien dat de gemeente Willebroek de ''...emigratiekosten van den behoeftigen Jacq Opdebeeck'', die op 12 december 1853 naar de Verenigde Staten vertrokken was, tot de laatste stuiver betaalde. Wij treffen, onder de namen van de 27 dorpsgenoten, die in 1890 naar Congo (Zaïre) vertrokken, de genaamde Vic Weymiens, die daar in 1890 overleed, en Jos Ceulemans, die er in 1893 stierf. Wij lezen dat het stoffelijk overschot van Joseph Brack, bij diens terugkeer uit Congo, in 1891 in zee werd gelaten... En dan zwijgen wij over

De St.-Niklaaskerk op de achtergrond, alsmede de links vooraan gelegen woning van brouwer Edgard De Jonghe, en rechts deze waar kunstschilder Alfred Ost, van 1892 tot 1902 verbleef.

Willebroek is altijd één brouwerij geweest, ook al heeft de zeventiende eeuw - toen er in Willebroek alleen op het bierbrouwen taks mocht worden geheven, teneinde de herstellingswerken aan de St.-Niklaaskerk te kunnen betalen ! - veel van die brouwers kwaad bloed gezet. In 1914, vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, telde men in Willebroek 11 brouwerijen, die echter één na één verdwenen. De ''Brouwerij De Ster'' van Edgard De Jonghe in de Torenstraat hield het nog langst van al uit. Het hiernaast afgebeelde poortje van 1810 herinnert ons aan de gouden jaren die voorbij zijn. Het Brouwerijmuseum, dat wij hiernaast rechts afgedrukt zien, blijft echter aan de ''biercultuur'' van ter plekke herinneren. Het werd sedert 1973, naar een idee van konservator Louis Schurmans, tot een volwaardige konfrontatie met ''hoe het vroeger was'' uitgebouwd. Het museum, dat in de vroegere brouwerij van Charel Erix, grootvader van de konservator werd ondergebracht, bezit een rijke verzameling brouwerijalaam, honderden bierglazen en meer dan 15.000 .netjes geordende bierflesetiketten. Het heeft een hoppezoldertje, dat als een intiem pleisterplekje werd ingericht, en een heuse dorpsherberg, met stamineespelen van toen...

FOTO STUDIO VIVIJS

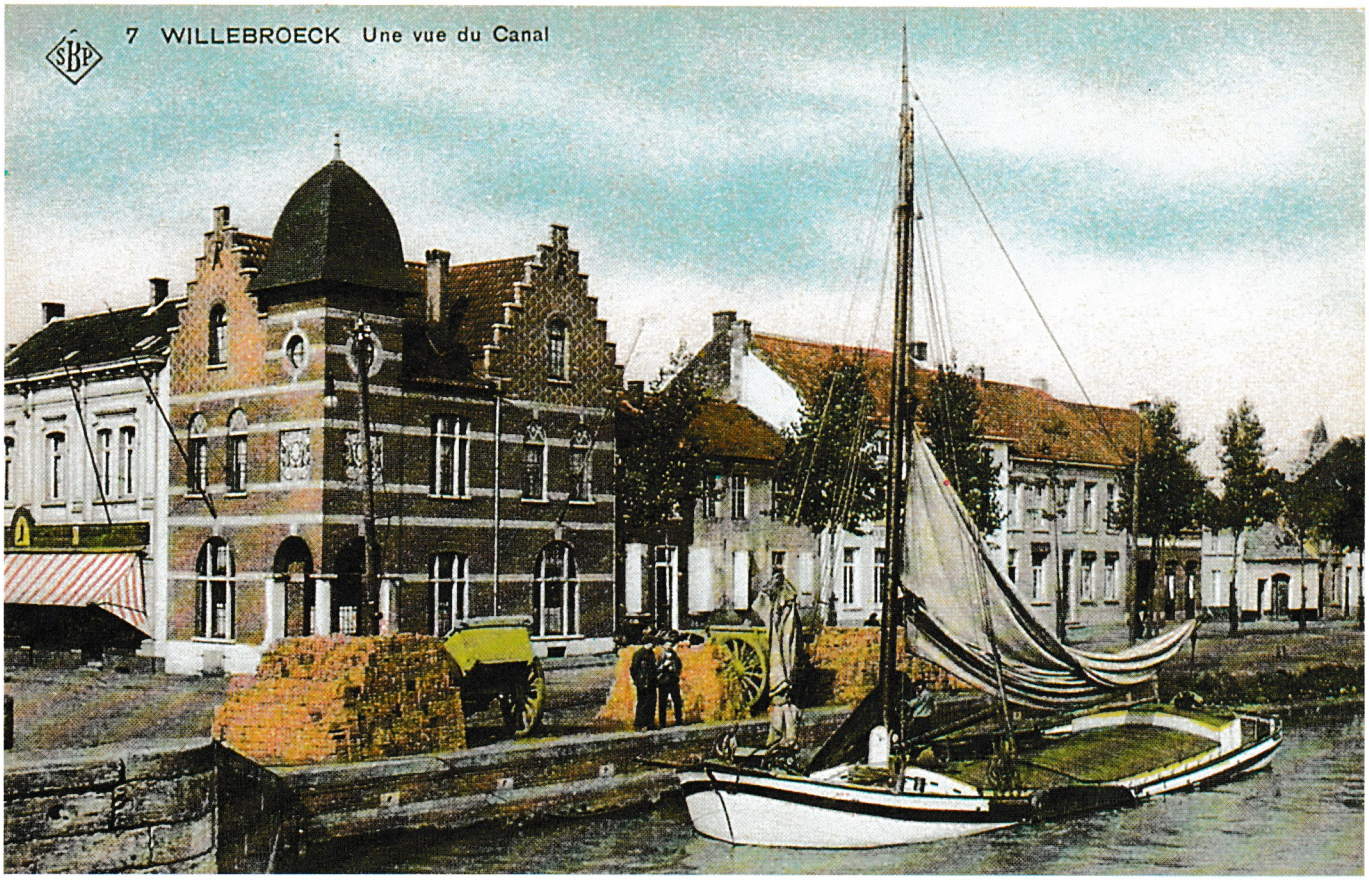

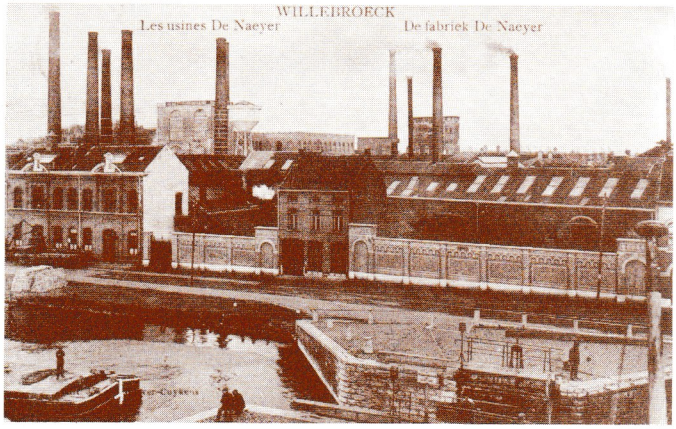
WILLEBROECK
Les usines De Naeyer
De fabriek De Naeyer

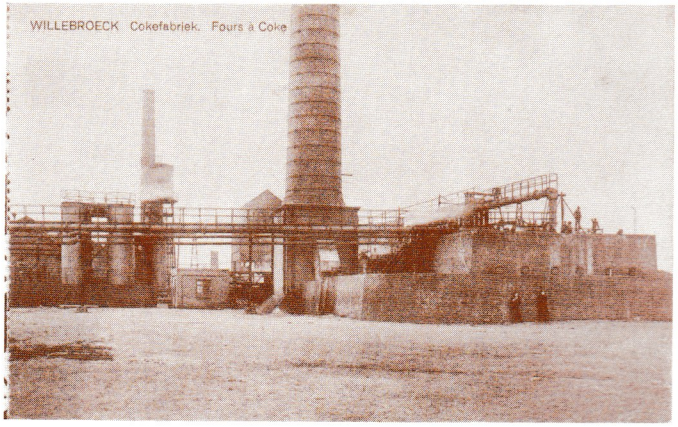
WILLEBROECK Cokefabriek. Fours à Coke

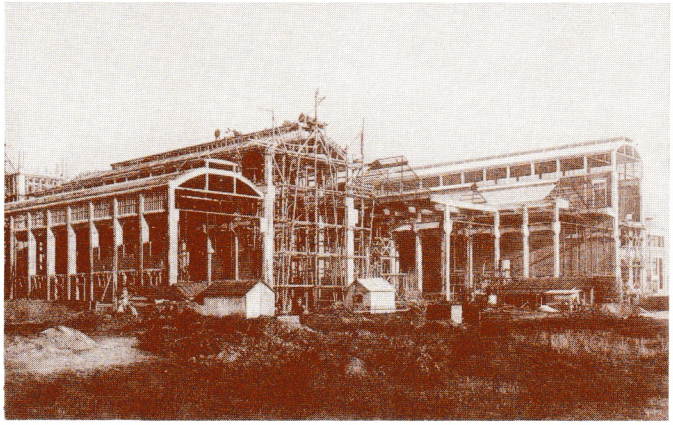

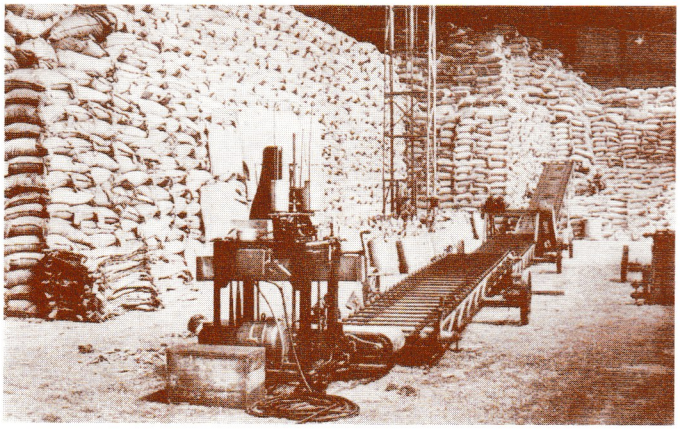

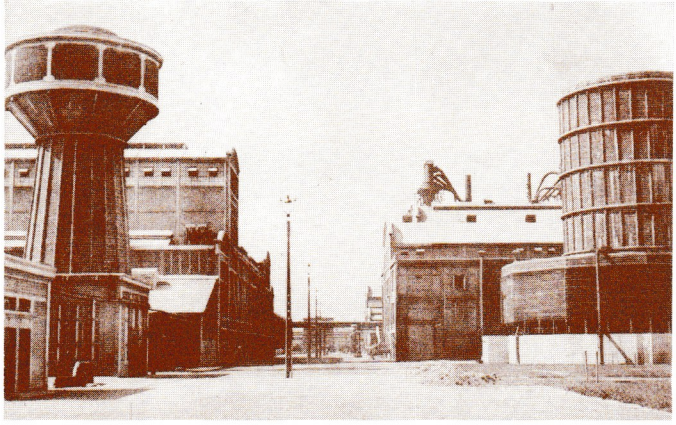

WILLEBROECK. — Entrée des Ateliers de Construction.
Edit. Thomas frères et Sœurs, Imprimeurs.

DE NAEYER
DE NAEYER

1	2
3	4
5	6

de Willebroekse "travaux-mannen", die in opdracht van "Den IJzeren", op het einde van de vorige eeuw, bij de realisatie van het Panamakanaal hun leven lieten.

De woensdagmarkt

De Willebroekse "woensdagmarkt" werd reeds in 1789 vermeld. Ze werd toen al, éénmaal per week, op de woensdag gehouden. Men verkocht er boter (aan 50 cent per pond), eieren (aan 3 frank per 100) en kaas (aan 20 cent het stuk), ook al werden deze natuurlijke voedselprodukten later, door de met boten ingevoerde artikelen, langzaamaan overrompeld en ondergedompeld in die brede waaier van de meest denkbare en ondenkbare verbruiksartikelen, die vandaag de dag allemaal legio zijn.
Toen in 1890 de markt onder de kontrole van de marktpachters werd gesteld, was het verboden eieren en boter te verkopen, voordat de opening der markt, door de bel was aangekondigd. De verkopers, de kopers en alle andere personen die "ter markte" kwamen werden daarnaast verwittigd dat het door de wet verboden was bij oude maten te verkopen. De verkopers van eieren, boter, moeskruiden en andere, werden trouwens verzocht van zich zo min mogelijk van benamingen zoals "stuivers, oortjes, meukens, kwarteels enzovoort" te bedienen, maar integendeel wel per kilogram, per frank en per meter te handelen.
De Willebroekse markt kreeg toen - op de huidige Louis De Naeyerplaats - de nodige politiekontrole. Wat een snuggere man van de wet - ...gemakshalve en ten gerieve van zijn klanten-kramers ... - op een lumineuze manier deed besluiten de gaanpaden rondom die markt een eigen "straatnaam" te bezorgen...
Zo ontstonden, in het brein van de man van de wet, alsmede in dit van die vele marktkramers, de rechtover het "Volkshuis" gelegen "Eldoradostraat", links daarvan de "Vergifstraat" en rechts de "Spiekestraat".

Twaalf stielen en andere ongelukken...

Willebroek heeft altijd en meestal door toedoen der vaart, speciale beroepen gekend. In één ervan, in het "scheepstrekken" vonden veel boeren een lonende bijverdienste. Zo trokken, in 1695, de Willebroekse scheepstrekkers Simon van Dueren, Joos van Auwenis, Jan Verbruggen, Gillis van Boom, Jan de Maeyer, Niklaes van Thienen, Jan Michiels, Pieter van Bosch, Jan Schaerlaken, Jan van Thienen, Hendrik de Maeyer, Jan Verschueren, Guilliam Steenackers, Adriaan Mertens, Arnout Heyns en Jan Bastiaensens; een met militairen geladen schip dat naar "Cataloniën" moest.
Ook de brouwers kwamen toen aan hun trekken. Jacob van Hanswijck, Jacob Boye, Gillis Berckelaer, Guilliam de Jonge, Jan De Boeck, Frans Verdickt, Jacob Tambuyser en Cornelis Tersago stonden toen al, in 1715, als brouwer of tapper vermeld (gegevens Gaston Roggeman).
Een goeie eeuw later, in 1824, voelden de drie Willebroekse branderijen zich echter bekocht. En zij schreven dat, aan Ridder van Velsen, de toenmalige kommissaris van het arrondissement. Zij meldden hem, dat de Diestse branderijen in een deel van het arrondissement, goedkopere dranken verkochten, wat volgens hen te wijten was aan het feit, dat hun ossen en ander hoornvee, met de spoeling werden gevet; dat hun granen lager van prijs waren, doordat ze via het water geen uitweg naar de andere gewesten vonden; terwijl ze daarnaast ook bierbrouwers waren, die bij het beslaan van hun granen geen water zoals zij, maar **lek-bier** gebruikten, waaruit ze kwalitatief meer voordeel haalden.
Een antwoord op dit schrijven hebben wij niet gevonden, al verdwenen de geneverbranderijen in Willebroek één na één...
In 1830 vroeg Peer De Moor, winkelier alhier, om een "styfselfabriek" achter zijn huis in de Nieuwstraat op te richten. Hij heeft de toelating daartoe nooit verkregen, daar dit fabriek in "eene behuisde wyk" opgericht, rot water zou leveren, dat "communicatie" zou kunnen nemen met de aders van de waterputten van de bierbrouwerij van Laurentius Van den Bossche, daarnaast gelegen...
In september 1834 treffen wij in totaal zeven blekerijen en bleekhuizen aan in het dorp, die eigendom zijn van Felix Courtois, Joannes Delamontagne, Wwe Jacobus De Maeyer, J.B. Dochiez, Ludovicus Helman, Prosper Helman en van Joanna Juliana Selleslagh.
In 1841 worden er in Willebroek voor het eerst vismijnen verpacht, waarvan de ene in Klein-Willebroek en de andere "in de kuyp van het dorp" werd gehouden. In 1844 was het echter amen en uit met die mijn. In verband met de Gemeenterekening over 1843 werd aan de ontvanger gevraagd waarom hij "...niets voor opbrengst van de vischmyn in rekening verantwoordt"...

1. De papierfabriek De Naeyer (1860) in 1910, met op de voorgrond het toenmalige sas van Willebroek.
2. De Cokesfabriek (1902), die op 1 april 1978 haar deuren sloot.
3. "Den Ammoniak" is sedert 1928 in de Appeldonkstraat gevestigd.
4. Zicht op de kalknitraatstapelplaatsen van de ASED-fabrieken (Ammoniaque Synthétique & Dérivés).
5. De "middenlaan" van de ASED-fabrieken.
6. Ingang van de in 1875 gestichtte fabriek "Den IJzeren", rond 1910.

De papierfabriek De Naeyer met op de achtergrond de kalkberg.

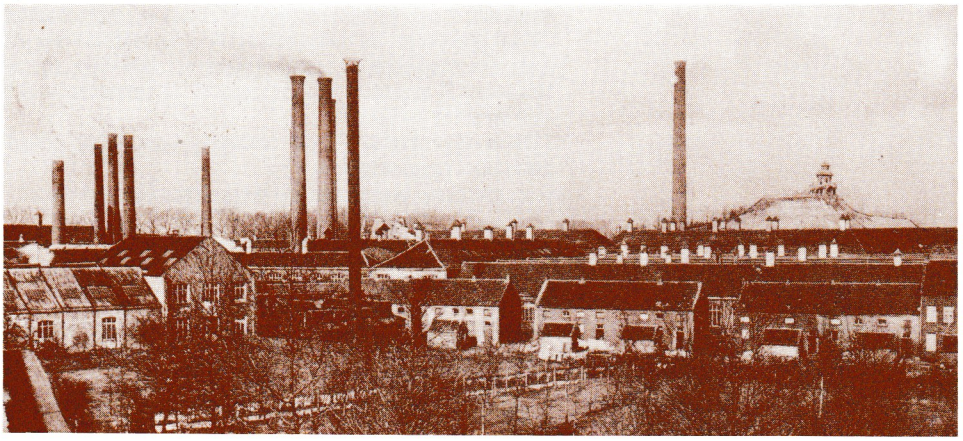

Op de dia's hiernaast zien wij hoe Willebroek, in 1980, door Bob Coecke werd gezien, met bovenaan een poëtische impressie van Kreweg - dat in de 18e eeuw als "wijk" tot de oude parochie van het domein Puurs behoorde - en onderaan een meer realistische kijk op het Grimbergheplein.

De café-chantants...

Aan het Sas, in de Dorpstraat en in de Appeldonkstraat... Overal trof men de café-chantants... Men kon daar "horen zingen" en deklameren, of er zomaar op z'n eentje op het podium springen, om er zijn eigen kunde te tonen... Want iedereen zong in die tijd. Zowel de vrouwen die met hun was naar de Blijk waren getrokken, als de schoenmakers op hun pikkel. Zowel de schilders, die ergens onder de dakgoot hingen, of die in een leegstaand huis de kwast hanteerden... Allen zongen zij, de godganse dag... Zelfs de zatlappen lieten, wanneer zij 's avonds huiswaarts keerden, door middel van "gezang" hun op komst zijn horen...
De hele gemeente lag trouwens vol cafeetjes, die met z'n allen door de lokale brouwerijen van drank werden voorzien. In 1881 telde men er acht, 28.000 hektoliters "mengeling" werden dit jaar door hen verwerkt !
Eén van deze "verwerkers" of "bewerkers", de genaamde Petrus-Jan Mees, ofte "de Payer", werkte sinds april 1862 in de brouwerij "St. Nicolaes". Hij was daar 60 jaar bedrijvig en hij kreeg, "voor zyne vakbehendigheid en zyn onbesproken gedrag..." verschillende eretekens. "De Payer" werd, op 5 mei 1923, omwille van zijn gouden bruiloft, naar plaatselijk gebruik uitbundig gevierd. Hij werd, samen met zijn echtgenote, op het gemeentehuis van Willebroek ontvangen. Hij kreeg daar, als geschenk, "eenen wandelstok", terwijl zijn vrouw een sieraadhalsdoek, met de naam, de jaartallen en het wapenschild van de gemeente ontving. "De Payer" zat samen met z'n vrouw en met de vele genodigden aan tafel, terwijl de buurt zich met "patatten rapen", op de bollebaan, of met "de haan uit 't vaantje" bezig hield...

Kermissen en zo...

Ook het kermisvaantje wapperde er reeds van in de lente ! De tijdens de Paasdagen op de Veert en in de Appelstraat opgestelde kermis, trok jaarlijks dui-zen-den bezoekers, die zich gek keken op de reepkoers voor vrouwen of op het hardlopen voor mannen, al was er daar telkens een of andere buitengewone attraktie, zoals in 1911 bijvoorbeeld, toen men met een vliegmachientje, dat van op de weide van Madame Thomas de lucht inging, een tochtje rond de kerktoren kon maken...
Willebroek-Jaarmarkt was echter DE grote dag. Met uiteraard het kijken naar de honderden beesten, al was er daarnaast ook de Jaarmarktfoor, die in 1896 zowel aan het Sas als op de markt stond opgesteld.
Aan het Sas stonden toen negen kramen, waaronder drie wafelkramen, twee suikerkramen, twee schietkramen en een "Dramatieke Theater". Op de Markt troffen wij, onder de "stoeltjesmolen" van Eick, de "balançoire" van Semey, het "porceleinkraam" van vader Elligers, de "elektrieke bascul" van Comptaer en het "gymnastische theater" van Michel... Ook in de "friture" van Arjaantje Gallée deed men zich toen al op z'n Belgisch te goed, al was er daarnaast, voor de niet-friet-eters, een nougatkraam, een Hollands gebakkraam en een suikerkraam; al mag bij dit alles de Willebroekse schep niet worden vergeten, die toen al in de herbergen op tafel kwam !
Ook het vieren van Carnaval was koren op Willebroeks molen, al bekeken de vroede burgervaderen dat allemaal nuchter. Zij ondervonden vlug, dat door de "verkleedingen" ofte de zogenaamde "masqueraden", er in Willebroek "...eene menigte van quaeddoenders ende stoorders van het goet order" waren opgestaan. Daarom besloten zij op 27 februari 1808 "...het zig te verkleeden ofte te masqueren, strictelyk te verbieden aen iedereen wie het zoude mogen wezen".
Nadat het tij in de goeie zin gekeerd was, trok er in 1894 onder impuls van "Den Bond der Neringdoeners van Willebroeck", een eerste Carnavalstoet door de belangrijkste straten van het dorp. "Redeloze of kwetsende voorstellingen" werden achterwege gelaten. Enkel het volkse en het sappige bleef er in de deelnemende verenigingen hangen. Want zij gaven leven en zij bepaalden de sfeer. Zij waren Willebroek. Zij waren het volk van Willebroek...
Zij zijn vandaag de dag, in het bloeiende verenigingsleven van toen, terug te vinden. Zij droegen allamaal namen vol poëzie. Of kun je de Vissersmaatschappijen "De Snokkers", "De Potvangers", "De Slijkvissers", "De Moddereenden" of "De Gebakkevisch" (1932) serieuze benamingen noemen ?
Zij droegen of dragen vandaag nog de stempel van dit volk. Zij hadden een veloclub "We trappen 't af" in de Appeldonkstraat en een bolmaatschappij "Oud en Jong".
Zij jongleren en zij forceren nu nog de namen die zij zeer moeilijk schrijven of spreken kunnen. De sleepboot "Locquenghien" noemen zij vandaag "langen hond" !
Waarom ?, vraag je je af. Doen zij dat omwille van de "hondenfretters" van Boom of is er een andere reden ?
"De langen hond" is de vertaling van "long chien", vertelde de schipper, want dat lijkt best op Locquenghien ! ! !
Wie zei daar weer, dat de eigenheid van een volk, uit het volk wordt geboren ?

Karel De Decker

WILLEBROEK 800

Uitgave : Gemeentebestuur Willebroek
&
Werkcomité "Willebroek 800 jaar"
Voorzitter : Ere-burgemeester Jan Van Winghe; afgevaardigde Schepencollege : Schepen Marcel Janssens; Secretaris : Rob Siebens; Leden : Louis Beckers, Feestbestuurder; Werner De Backer, Diensthoofd Gemeentelijke Technische Dienst; Deken Guido Johnson en Désiré Patteet, afgevaardigden Dekenij; Jacky Maes en Jan Mertens, afgevaardigden Feestcommissie; Emiel Brak, François Person en Eddy Nonclercq, afgevaardigden Willebroekse Handels Vereniging (W.H.V.); Hendrik Aerts, afgevaardigde Jeugdraad; Jozef Bogaerts, afgevaardigde Sportraad; Florimond Cloots, afgevaardigde Bejaardenraad; Robert Convents, Karel De Decker, Richard Lagae en Rony Mol, afgevaardigden Culturele Raad.

Technische uitvoering : Drukkerij De Eendracht, Mechelen
Teksten : Karel De Decker en Rony Van Mol
Bindteksten en layout : Karel De Decker
Illustraties en dia voorkaft : Bob Coecke

Ook dit is Willebroek, waar vijf horecabedrijven broederlijk naast mekaar staan geleund !

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, mikrofilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

WILLEBROEK

met z'n water...

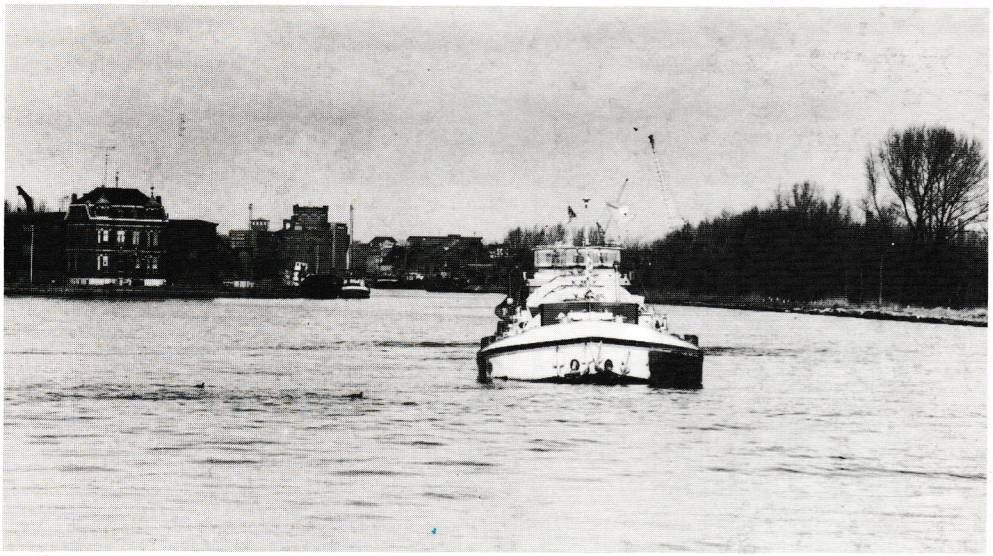

z'n groen...

...en z'n industrie !

de
· drukkerij de eendracht s.v.
2800 mechelen

Verantwoordelijke uitgever: Gemeentebestuur Willebroek - Juni 1980